

UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Motivace studentů ke studiu na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy

Students motivation to study at the Hussite theological faculty of Charles University

Diplomová práce

Vedoucí práce:

PaedDr. Mgr. Hana Žáčková

Autor:

Bc. Sára Bůžková

Praha 2018

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce PaedDr. Mgr. Haně Žáčkové za odborné vedení, za cenné rady a připomínky, které mi při psaní práce poskytla. Dále bych ráda poděkovala všem dotazovaným studentům.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací „Motivace studentů ke studiu na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 28. října 2017

Bc. Sára Bůžková

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na problematiku motivace studentů ke studiu na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy. Diplomová práce je rozdělena na dvě hlavní části. Cílem teoretické části práce je podat souhrnné informace o daném tématu. Cílem praktické části je zjistit a analyzovat motivaci studentů oboru Sociální a charitativní práce. Součástí praktické části je dotazník, zabývající se motivy studentů studovat tento obor a jejich potřebami pokračovat dále ve studiu a vzdělávat se.

Klíčová slova

Motivace, osobnost, student, potřeba, motiv, stres, konflikt, frustrace

Annotation

The diploma thesis is focused on the motivation of students to study at the Hussite theological faculty of Charles University. The diploma thesis is divided into two main parts. The aim of the theoretical part of the thesis is to provide summary information on the given topic. The aim of the practical part is to find out and analyze the motivation of the students of social and charity work. Part of the practical part is a questionnaire, finding the motives of students to study this field and their needs to continue studying and learning.

Keywords

Motivation, personality, student, need, motive, stress, conflict, frustration

OBSAH

	ÚVOD.....	10
1	POJEM MOTIVACE A JEJÍ POJETÍ.....	12
2	POTŘEBA A MOTIV.....	16
2.1	Prvotní, vrozené motivy.....	19
2.2	Druhotné, odvozené motivy.....	20
2.3	Biologické potřeby.....	23
3	VĚDOMÁ A NEVĚDOMÁ MOTIVACE.....	26
4	MOTIVACE V SYSTÉMU REGULACE PSYCHICKÉ ČINNOSTI.....	28
5	SOCIÁLNÍ ČINITELÉ A JEJICH VLIV NA MOTIVACI.....	30
5.1	Potřeby člověka jako společenské bytosti.....	30
5.2	Interpersonální vztahy a motivace.....	30
6	MOTIVAČNÍ SYSTÉMY A JEJICH VÝVOJ.....	32
7	MOTIVACE A UČENÍ.....	34
8	MOTIVACE A OSOBNOST.....	37
9	PRINCIPY MOTIVACE.....	39
10	USPOKOJENÍ.....	41
11	FRUSTRACE, KONFLIKT, STRES.....	44
11.1	Syndrom vyhoření.....	49
11.2	Syndrom pomáhajícího.....	50
12	PRŮZKUM.....	51
12.1	Metoda kvantitativního průzkumu.....	51
12.2	Technika sběru dat.....	51

12.3	Cíl průzkumu.....	52
12.4	Průzkumný vzorek.....	53
12.5	Etické zásady.....	54
13	VÝSLEDKY PRŮZKUMU A ZÁVĚRY ŠETŘENÍ.....	55
14	SHRNUTÍ PRŮZKUMU A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ.....	63
15	DISKUZE.....	66
	ZÁVĚR.....	67
	POUŽITÁ LITERATURA.....	69
	SEZNAM PŘÍLOH.....	73
	SHRNUTÍ.....	80
	SUMMARY.....	80
	ABSTRAKT.....	81

Seznam zkratk

HTF- Husitská teologická fakulta

UK- Univerzita Karlova

SACH- Sociální a charitativní práce

ÚVOD

Tématem mé diplomové práce je „Motivace studentů ke studiu na Husitské teologické fakultě (HTF) Univerzity Karlovy (UK). Téma jako takové je poměrně obsáhlé, v práci se zaměřím výhradně na studenty oboru Sociální a charitativní práce (SACH). Motivací ke studiu může být cokoliv. Někoho žene dopředu touha po vzdělání, získávání nových informací. Někdo má prostě jen touhu poznávat nové věci a získávat nové dovednosti. Někdo vyšší vzdělání nebo titul potřebuje proto, aby mohl dělat dál svou práci, protože se změnila kvalifikační požadavky. Někoho nutí sociální okolí, nejčastěji rodiče, kteří si takto třeba plní své vlastní nesplněné cíle, chtějí získat prestiž, vyšší vzdělání je považováno za známku vyššího sociálního statutu. Také je za tím přání, aby se jejich potomek měl dobře a měl možnost získat dobře placenou práci. Motivací pro studium může být i zdánlivé prodloužení mládí.

Samotná motivace se nedá tak snadno definovat. Pro každého z nás je motivací něco úplně jiného. Vnitřní motivace je stav psychické nerovnováhy. Jedná se o nespokojenost se současným stavem spojená s aktivním odstraňováním příčin nespokojenosti. Vnitřně motivovaný člověk má v sobě vnitřní puzení, které ho nutí dělat určité věci. Samotná činnost a úspěchy z této činnosti ho motivují v průběhu celého procesu. Sílu vnitřní motivace určuje vztah mezi touhou po seberealizaci a úsilím za tím jít. Motivace vychází přímo z člověka, jedná se tedy o automotivaci. Motivace nestojí pouze na začátku činnosti, je stále přítomna v celém jejím průběhu. Je také na konci, protože pokud se nám něco podaří, posouvá nás to dál a chceme stále více. Vnitřně nás motivuje i již zmíněná zvědavost, což je vrozená schopnost věnovat svou pozornost všemu novému, cizímu a neobvyklému. O vnitřní a vnější motivaci se budu zmiňovat dále v textu.

Motivace je slovo, které se na nás chrlí ze všech stran. Motivace ke cvičení, zdravé stravě, jak se motivovat k tomu všemu a jak zůstat motivovaný. Jak motivovat jiné lidi, jak motivovat sám sebe, záplava článků o motivaci. Téma motivace mě dlouhodobě zajímá a opakovaně se k němu vracím. Během středoškolských a hlavně vysokoškolských studií jsem si často lámala hlavu a pokládala si spousty otázek. Proč to všechno vlastně dělám? Chci tím sobě nebo někomu jinému něco dokázat? Přináší mi to něco? Bude mi to někdy užitečné? Myslím, že asi každý student si tyto otázky někdy položil. Doba studií je období, které je pro člověka a jeho organismus velikou zátěží a během dlouhých let na vysoké škole se některý student mnohdy dostává až na hranu svých psychických a fyzických sil. Obzvláště náročné je studium sociální práce a současně zaměstnání v oboru. Troufám si říci, že do konce vydrží jen ti nejsilnější a je zapotřebí opravdu velká dávka motivace potřebná k získání diplomu.

Cílem mé práce je proto analyzovat, co motivuje ke studiu studenty oboru Sociální a charitativní práce na Husitské teologické fakultě, proč se rozhodli pro tuto fakultu, čeho chtějí dosáhnout a co je pohání ke studiu. V práci se budu věnovat motivaci a jejímu pojetí, dále potřebám, motivům, motivačním systémům, principům motivace, různým teoriím motivace, pojmu uspokojení a také frustraci, konfliktu a stresu, syndromu pomáhajícího a riziku syndromu vyhoření. Praktická část bude obsahovat strukturované dotazníky, analýzu výsledků a zodpovězení předpokladů.

1 POJEM MOTIVACE A JEJÍ POJETÍ

Motivace nemá v odborné literatuře jednotný výklad, různí autoři ji vykládají rozdílným způsobem.

„Motivace je vnitřní řídicí síla odpovědná za zahájení, usměrňování, udržování a energetizaci zacíleného chování; motivační síla vzniká působením vnější i vnitřní stimulace a její kognitivní interpretace.“ (Hartl, Hartlová, 2010, s. 320)

Nakonečný (2004) chápe motivaci jako hypotetický proces, jehož podstatným znakem je zaměřování a energetizace chování. Konkrétní zaměření na ten či onen objekt určuje učení, avšak účinek vnějších podnětů nelze vždy zcela jasně odlišit od účinků motivace. Je nutno odlišit dvě odlišné úrovně řízení: 1. řízení může znamenat konkrétní cestu k dosažení určitých objektů, 2. jedinec nacházející se ve stavu motivace cosi hledá, od určitých objektů se odvrací, u jiných prodlévá a vykazuje tak, že motivované chování má orientaci, cíl, tzn., že je zaměřeno na něco, co přináší uspokojení. Motivace dává chování jednotu a význam a strukturuje spolu s kognitivními procesy pohyby tak, že vykazují smysluplné aktivity. Motivaci ještě nikdy nikdo neviděl, veškeré naše závěry vychází pouze z pozorování, tedy že chováním směřujeme k dosažení cílů. Pojem motivace tedy vysvětluje psychologické důvody chování, jeho subjektivní význam a současně vysvětluje pozorovanou variabilitu chování, proč se různí lidé orientují na různé cíle. Některé z těchto charakteristik však nelze zcela spolehlivě odlišit od účinků učení, neboť různí lidé se v téže situaci chovají různě, podle toho, jak se v ní naučili dosahovat určitých cílů. Příkladem je různý způsob, jakým lidé uspokojují tytéž potřeby. Také jedinec téhož cíle dosahuje v různých situacích různým způsobem. (Nakonečný, 2004, s. 12)

Jankovský (2003) se zabývá pojmem mravnosti. Mravnost zdaleka není pouze záležitostí rozumu, ale má podstatnou vazbu na emocionální stránku člověka. Snad lze s určitým zjednodušením říci, že mravnost se nedá naučit, ale že souvisí spíše s kultivací citové sféry. Pro situace, v nichž jedná člověk mravně, není charakteristický racionální kalkul, ale spíše cit a sebeúcta, onen zřetelný niterný imperativ naléhavě nám sdělující, že musíme něco udělat, nehledě na aktuální důsledky tohoto našeho činu. City tak vlastně tvoří základní osnovu poznání. Tím jsme se ovšem už dotkli psychologické stránky celého problému. Naše cesta k cíli, tedy naše jednání (chování), je provázána emocemi (napětí, vzrušení, libost, radost, atp.), což jí dodává dynamiku. Cíl, k němuž směřujeme, se stává motivačním faktorem, čímž je regulován směr (zacílení), respektive obsah našeho jednání. Motivované chování je emočně zabarvené a tím dostává dynamiku (sílu). Ostatně oba pojmy motivace i

emoce mají společný latinský základ slova „movere“=hýbat a s tímto významem korespondují i české ekvivalenty pohnutka a citové hnutí. (Jankovský, 2003, s. 28-29)

Výrost (2008) motivací rozumí hybné síly psychického charakteru. Hybné proto, že uvádějí do pohybu lidské chování a činnost. Síly proto, že mají jednak směr, jednak intenzitu. Každé chování člověka je motivované, i když samotným člověkem nemusí být motivy zcela nebo vůbec uvědomovány. Někdy si člověk uvědomuje vnější cíl, ne však samotné motivy, které ho k němu podněcují nebo ho od něho odrazují. Někdy si uvědomuje část motivů určitého chování či činnosti, a nemusí to být právě ty hlavní, kdežto jiné motivy si neuvědomuje. Může se stát i to, že není ochoten připustit některé motivy před druhými lidmi i sám před sebou, protože jsou v rozporu s jeho jinými motivy a s požadavky společnosti. (Výrost, 2008, s. 147-148)

Z hlediska lidské etiky nabízí Anzenbacher (2001) další náhled na problematiku, kdy říká, že empiristická etika vychází z toho, že člověka je nutno pojímat výlučně jako smyslově-empirickou bytost. Jeho praxe je tedy určena (determinována) smyslovou motivací libostí a nelibostí (hedónisticky) a jeho rozum se přitom uplatňuje jen jako rozum instrumentalizovaný (motivací libostí a nelibostí). Avšak transcendentální diference ukázala, že člověk není jen smyslově-empirická, přírodně-animální bytost, nýbrž že tuto smyslově-empirickou rovinu přesahuje (transcenduje) rozumově-duchovní transcendentalitou. Z faktu transcendentální diference přinejmenším, plyne, že motivace libostí a nelibostí není jedinou motivací naší praxe, nýbrž že může existovat transcendentální motivace, jež se od motivace libostí a nelibostí zásadně liší, tj. motivace z čistého, smyslově neinstrumentalizovaného rozumu. Mohlo by tomu být tak, že naše praxe probíhá ve znamení dvojí motivace: motivace smyslově-empirické (motivace libostí a nelibostí) a motivace transcendentální (motivace z čistého rozumu). (Anzenbacher, 2001, s. 49)

Čáp s Marešem (2001) definují motivaci jako souhrn hybných momentů v činnostech, prožívání, chování a osobnosti. Hybnými momenty rozumí to, co člověka podněcuje, pobízí, aby něco dělal, reagoval, nebo naopak, co ho tlumí, co mu zabraňuje něco konat, reagovat. Motivace dodává činnosti, našemu prožívání a chování jednak energii, jednak směr. Aktivizuje a zároveň směřuje. Vnější pobídky a vnitřní motivy jsou těsně spjaty. Při nedostatku vnitřní motivace nemusí pobídka působit. Mnohdy však pobídka zvenčí stimuluje, zesiluje vnitřní motiv - toho využívá reklama, lákavými pobídkami podněcuje motivaci mnoha lidí, dovede je k tomu, aby si koupili i to, co nutně nepotřebují. Lidská motivace je velmi složitá a individuálně odlišná. (Čáp, Mareš, 2001, s. 92)

Homola (1977) správně popisuje, že problémy motivace jsou staré jako lidstvo samo. Lidé se totiž vždy zajímali o pohnutky vlastního chování i chování druhých. Ptali se, proč člověk jedná tak či onak, proč se zaměřuje na dosahování těch či oněch cílů. Nejde jen o psychologická zkoumání, ale o běžný všední život, při němž si neustále klademe otázky po důvodech či příčinách, které vedou lidi k tomu či onomu postupu. Je jasné, že pro všechno, co děláme, máme nějaké pohnutky, naše jednání je jistým způsobem determinováno. Všichni si nějak vysvětlujeme, proč lidé jednají tak či onak, ale naše vysvětlení jsou nutně kusá a nepřesná. Naši bližní se často chovají zcela jinak, než jak bychom podle svých předpokladů od nich očekávali. Dokonce nejsme ani schopni dostatečně analyzovat svůj vlastní postup a odpovědět na otázku, proč jsme se vlastně chovali tak, jak jsme se chovali, a co nás vedlo k projevům, jichž třeba později litujeme. Vidíme tedy i sami na sobě, že vyznat se v sobě i v druhých není tak jednoduché, i když si mnohdy namlouváme, že právě my to dovedeme.

Chováním člověka rozumíme všechny způsoby a formy, jimiž se projevuje v nejrůznějších činnostech a situacích. Jde o pojem velmi široký, protože do něho zahrnujeme všechny projevy jedince, od fyziologických změn a pohybů kosterního svalstva až po složitou lidskou činnost. Užším pojmem je jednání, jímž označujeme tu lidskou činnost, která má vědomě cílový ráz. Jednání je charakterizováno tím, že jedinec ví, jak jedná a proč jedná tak či onak (i když některé konkrétní jednání může mít návykový nebo zautomatizovaný ráz a není dostatečně uvědomováno. Pro úplnost je třeba uvést ještě termín prožívání, což je bezprostřední postihování našeho psychického života, prožívání je tedy čistě subjektivní záležitostí. Mnoho z chování má člověk společného s vyššími živočichy, odtud plyne i přesvědčení některých psychologů, že základní principy chování je možno zkoumat na zvířatech a přenášet na člověka. Naproti tomu, jednání je záležitostí výhradně lidskou, protože je podloženo vyššími psychickými procesy. Odtud vyplývá opět názor, že člověka je nutno zkoumat jako zvláštní, od zvířat zcela odlišnou kvalitu.

Analyzujeme-li jakoukoli činnost člověka, dostáváme se k momentům, které ji určují, ať již máme na mysli veškeré jeho chování, nebo některý jeho konkrétní projev. A to je právě problematika motivace. Slovo motivace je obecným označením pro všechny podněty, které vedou k chování, respektive k určitému chování. Protože cílem zkoumání je člověk, tak je zde používán pojem motivace lidského chování. Termín motivace lidského chování, vyjadřující podstatnou zvláštnost psychických procesů člověka, je užitečný pro jejich analýzu a poznání. Odpovídá na otázky, čím bylo chování určitého jedince vyvoláno nebo proč se změnilo, proč bylo zaměřeno k dosažení právě toho či onoho cíle, proč se u toho či onoho člověka projevily právě ty či ony podněty, které jeho chování vyvolaly. Vidíme tedy, že obecně se pojem

motivace vztahuje na vnitřní aktivaci, tj. na vzbuzování aktivity organismu, na jeho energizování, a zároveň i na regulaci jeho chování, na jeho zaměřování určitým směrem. Obecněji lze říci, že pod pojmem motivace rozumíme všechny individuální nebo skupině připisované pochody, které vysvětlují nebo činí srozumitelnými jejich chování. Již z tohoto prvního pohledu lze poznat, že pojem motivace je velmi široký. Zahrnuje takové pojmy, jako jsou snažení, chtění, touha, tendence, přání, očekávání, tlak, zájem, tenze, žádost, účel, cíl atd. Je možno říci, že ze všech psychologických pojmů je pojem motivace nejméně uspokojivě vysvětlen, je to proto, a znovu se tu lze odvolat na osobní zkušenosti každého jedince, že se vztahuje na nejkomplexnější a nejtíže izolovatelné psychické procesy. Kromě toho motivaci nelze nijak přímo pozorovat. Je ve skutečnosti pouze odvozeným pojmem, hypotetickou konstrukcí. Z nejrůznějších projevů lidí a zejména z toho, že za stejných okolností jednají různě nebo za různých okolností stejně, i z toho, že se různí jedinci liší ve svých odpovědích na určité podněty, usuzujeme, že příčinou těchto odlišností jsou určité pohnutky, motivy, které mohou být u různých lidí různé a mohou se měnit u téhož jedince. Jinak bychom podobnosti a rozdílnosti v jejich chování nedovedli vysvětlit. Potíže jsou právě v tom, že není možno motivaci přímo sledovat a měřit, že ji pouze vyvozujeme ze změn v chování. Kromě toho, je motivace u každého jedince neobyčejně složitou záležitostí. Nejsme prakticky nikdy motivováni pouze jedním motivem, ale vždy komplexem, v němž jsou motivy vzájemně propojeny a ovlivňují se. (Homola, 1977, s. 10-15)

2 POTŘEBA A MOTIV

Zásadně **motiv** označuje určitého vnitřního činitele, který vzbuzuje a řídí chování. Pro označení této vnitřní pohnutky chování se používalo nejrůznějších termínů. Motiv dostával tu širší, tu užší význam, podle toho, zda se ztotožňoval s určitým druhem podnětu (jde o takové pojmy, jako instinkt, drive, postoj, hodnota, cíl, potřeba, apod.), nebo zda se ho používalo jako obecného rodového označení. Byly a jsou námitky proti motivu vůbec, uvádí se, že není nutným pojmem pro vysvětlování lidského chování. Dnes se však téměř všeobecně uznává, že motiv je nezbytným pojmem pro objasnění lidského chování. Motiv lze tedy definovat jako označení určitých vnitřních podmínek, které vzbuzují a udržují aktivitu člověka, a které určují, že se chová určitým způsobem. Jak již bylo uvedeno, motivace není přímo pozorovatelná a je to hypotetická konstrukce, kterou zavedli psychologové, aby mohli vysvětlit chování člověka. Na existenci a sílu motivace usuzujeme z aktivit, tj. z rozsahu, v němž jedinec usiluje o dosažení určitého cíle. Rozpoznáme ji i v efektivnosti učení, ve změnách chování za stejných podmínek, ve změnách výkonu, v trvání stejného chování za různých podmínek apod. Určení působnosti jednotlivých motivů v lidském chování je ovšem obtížné, protože, jak jsme již uvedli, motivace lidského chování je komplexní. Proto je také neobyčejně obtížné motivy klasifikovat. Výraz daného motivu kolísá od jedince k jedinci, stejné motivy se mohou vyjadřovat různým chováním, podobné chování může být výsledkem působení různých motivů, chování osobnosti v daném čase vyplývá z mnoha současně se vyskytujících a vzájemně na sebe působících motivů. K dokreslení obrazu je třeba podotknout, že na chování nepůsobí jen motivy, ale i osobnostní a vnější, zejména sociální podmínky, v nichž motivy působí.

Pro uvedené nesnáze je někdy používán i termín motivační proměnná. Vztahuje se na ty empirické a manipulovatelné proměnné, o nichž se obvykle předpokládá, že mají motivační následky. Termín motivační proměnná se chápe jako přísně objektivní, protože její působnost musí být měřitelná. Motivační proměnné se považují především za energizující podněty, které mají účinky jak stimulační (stimulus – podnět, na nějž organismus odpovídá), tak motivační (např. elektrický šok). Je tu ovšem otázka, které proměnné lze považovat za motivační. Uvádějí se různá kritéria, např. aktivace (daná proměnná energizuje organismus), působení proměnné v tom smyslu, že její ústup odměňuje chování a nástup je trestem (např. odnětí potravy působí nepříjemně, redukce odnětí příjemně). Je možno uvést více kritérií a sestavit je do určité hierarchie.

Důležitou otázkou, která vyplývá z dosavadních úvah, je, zda je všechno chování motivováno. Odpověď souvisí s širším či užším pojetím motivace. Zástupci širokého pojetí motivace vycházejí z názoru, že chování je formou pohybu a jako takové musí být kauzálně determinováno ve smyslu závislosti na podmínkách. Všechno chování je pak možno studovat z hlediska determinantů, které je vyvolávají, přičemž nejdůležitější třídou determinantů jsou motivy. Jiní psychologové rozlišují motivované a nemotivované chování podle toho, zda jde o chování zaměřené k cíli. Užší pojetí motivace vychází z předpokladu, že motivy mají především řídit chování k určitému cíli, pak je motivováno chování, které je cílově zaměřeno a při němž jsme si vědomi cíle.

Jinou otázkou ovšem je, zda jsou všechny motivy vědomé, zda si je můžeme uvědomit. U většiny lidských projevů jde o činnost, která je vědomě zaměřena k cíli. To znamená, že víme, jak jednáme a proč tak jednáme, tj. poznáváme motiv. Na druhé straně není vždy naše chování motivováno vědomě formulovanými cíli. I jiné pohnutky mimo cíle mohou vyvolávat chování, přičemž nevíme, jak a proč. Ani u uvědomované motivace nemůžeme mít přehled o všech motivech, které jsou v daném okamžiku ve hře, uvědomujeme si pouze motivy dominantní (převládající). Kromě toho víme z vlastní zkušenosti, že leckdy i své vlastní motivy zkreslujeme, předpokládáme u sebe motivy, které nemáme, nebo se bráníme, tomu, abychom si uvědomili skutečné motivy svého jednání (např. tam, kde by skutečný motiv ohrožoval naši sebeúctu nebo hodnotový systém). Vědomá a nevědomá motivace se nemohou stavět proti sobě, jde o plynulé přechody. Některé projevy chování, např. u dětí se vytvořily jako odpověď na opakující se situace v době, kdy si dítě ještě nemohlo uvědomit motiv. Motivы mohou působit a vyjadřovat se zcela mimo vědomí. Mnohé z našeho chování je dobře upevněným návykovým chováním, které se projevuje bez našeho vědomí. To ovšem nijak nevyvrací fakt, že převážná část lidského chování je vědomá i ve své motivační složce. Mít motiv ještě neznamená být operativní. Někdo může mít motiv, ale nemusí jednat, neboť motivы ho nemusí bezprostředně energizovat a řídit. Známe-li své motivы, neznamená to ještě, že je chceme uspokojit. Motivы mohou být nezaměřené, ačkoli jsou vědomé. (Homola, 1977, s. 10-15)

Potřeby i motivы jsou vnitřní psychologické stavy, které jsou si komplementární. Ve zjednodušujícím pohledu bývají oba tyto termíny ve svém významu ztotožňovány, resp. potřeby bývají chápány jako druh motivů, např. vedle zájmů. V hlubší analýze procesu motivace je však nutné jejich rozlišení. Pojem potřeby má více významových rovin, např. ekonomickou, kriminalistickou, fyziologickou a ovšem také psychologickou, která je specifická. V nepsychologickém pojetí, jak zde bylo již naznačeno, jsou potřebami často

označovány cílové objekty a stejně je tomu s motivy. Kriminalista např. říká: „Motivem této vraždy byly peníze“, ale to je nepsychologický výrok, protože ani potřeby, ani motivy, jak již bylo řečeno, nelze zaměňovat s cílovými objekty, které vystupují jen jako prostředky uspokojení. Motiv je sedlinou zkušeností, v nichž určité podnětové klíče jsou spárovány s afekty, přesněji s dosažením určitých silných emočních zážitků. Potřeba potravy je ve smyslu naší terminologie složený motiv, spočívající na dvou typech afektivní změny: jednou je vrozený pocit slasti, který vychází ze sání a chutnání, druhá spočívá na redukci vnitřní stimulace, která vyvstala z nedostatku potravy. Motiv tu definujeme stupni přiměřenosti pocitů v ústech a v žaludku. Alimentární chování však může vycházet také z apetytu, tj. z návyku na určité pochutiny, nikoli jen z fyziologické potřeby potravy. Složitější je to s motivy, které se vztahují k sociálním podmínkám lidského bytí. Základními motivačními činiteli jsou tedy afekty a emoce. Charakteristickým příkladem je strach, motivující únik ze situace, která ho vyvolává, nebo vztek, motivující útok na zdroj frustrace, která ho vyvolala. Ale také dovršující reakce, k níž chování směřuje (pocit nasycení, úlevy, bezpečí, úspěchu atd.), má emocionální podstatu. Emoce a motivace vystupují jako komplementární psychické funkce.

Koncept motivu vyjadřuje zvláštní případ psychologické účelnosti, resp. kauzality, chápeme-li prvé jako zvláštní případ druhého. Chování a uspokojení je účelné, ale tato účelnost je determinována, je to účelnost psychologická a má psychologické příčiny: člověk touží po určitých účincích svého chování, zaměřuje se na jejich dosažení, ale tyto touhy jsou také důsledkem určitých stavů a situací, v nichž se nachází. Určité změny vyvolávají určité účinky, potřeby vyvolávají instrumentální chování směřující k účelnému uspokojení. Tak se vynořuje otázka teologické či kauzalistické interpretace motivace a duševního dění vůbec. Pojetí chápající psychickou účelnost jako zvláštní případ kauzality vycházejí z kybernetického modelování psychiky, které je sporné, neboť nevystihuje dynamiku psychické činnosti celku.

V souhrnu lze tedy o potřebách a motivech jako dvou klíčových konceptech motivace říci následující:

- potřeby vyjadřují výchozí motivační stav, který se stává vývojem (zkušeností), tj. nachází určitý objekt činnosti a s ním spojený instrumentální vzorec chování;
- motivy vyjadřují obsah dovršující reakce (uspokojení) a jako takové jsou to dále neanalyzovatelné psychologické příčiny chování.

V tomto smyslu vyjadřují potřeby spíše vztahy k cílovým objektům, např. potřeba lásky vyžaduje, aby se její objekt, sexuální partner, vůči subjektu této potřeby láskyplně choval. Motivy vyjadřují spíše smysl interakce motivovaného subjektu, resp. finální psychologický důsledek instrumentálního chování subjektu, tj. obsah dovršující reakce (uspokojení jako konečný cíl motivace). Potřeby, instrumentální chování a dosažení uspokojení vytvářejí jednotný, smysluplný celek mentálních a behaviorálních aktivit. (Nakonečný, 2004, s. 27-29)

Motivace se tedy dělí na **vnitřní a vnější**. Do vnitřní motivace Toman řadí základní životní potřeby, vyhledávání slasti a vyhýbání se strasti, bezpečí a jistotu, dále snahu získat a udržet teritorium a nalezení smyslu života. (Toman, 2010, s. 97)

Motivy lze interpretovat jako osobní příčiny určitého chování, které mu dávají smysl. Motivy mohou existovat jako latentní dispozice, které mohou být za určitých okolností aktualizované a pak navozují nějakou činnost. Chování člověka mohou ovlivnit vědomé i nevědomé motivy, eventuálně na něj mohou působit obě složky zároveň. V motivaci se odráží vnitřní psychický a somatický stav jedince, ale působí na ni i nejrůznější vlivy vnějšího prostředí. Aktuální motivy vznikají v závislosti na interakci vnitřních a vnějších podnětů. (Vágnerová, 2004, s. 168)

Z hlediska původu dispozic jednotlivých lidských motivů bývají rozlišovány, podle převažujícího vlivu buď vrozených, nebo zkušenostních činitelů, dvě jejich úrovně.

2.1 Prvotní, vrozené motivy

Prvotní, vrozené motivy představují základní vrstvu motivace, bezprostředně spjatou s biologickým programem uchování a rozvoje života jedince a jeho druhu. U člověka bývají nejčastěji podřazovány pojmu pud, což je prožitkový korelát stavu nedostatku či přebytku látek nebo energie v tělesných tkáních – potřeby. Pud má povahu prožívaného tlaku k dosažení určitého cílového stavu jedince. Kromě přímé organické podmíněnosti je pro něj příznačná zděděnost, všeobecnost v rámci živočišného druhu a značná obsahová stálost. Jeho výskyt jako dispozice osobnostní dynamiky je určen převážně zráním. Konkrétní projevy pudu – pudem vzbuzované konkrétní činnosti a jimi sledované vnější cílové předměty – jsou však u člověka vrozeny jen v menší míře, nebo vůbec ne. Osvojuje si je převážně prostřednictvím učení na základě zkušenosti s různými, úspěšnými či neúspěšnými, pokusy o uspokojení daného pudu. Pojem pudu převládl v teorii lidské motivace nad příbuzným pojmem instinktu, přeneseným sem ze studia chování zvířat. Ten zahrnuje navíc i samočinně vybavovaný, v podstatě neměnný, složitější vzorec chování. U člověka je způsob motivovaného chování převážně naučený a uplatnění pojmu instinktu na ně tak ztrácí svůj

původní význam. Díky všeobecnosti obsahově odlišných prvotních motivů – pudů – je značná shoda v jejich výčtu. Rozdíly v tříděních navržených různými autory vyplývají spíše z různě podrobného rozlišování nebo spojování určitých pudových projevů. Někteří autoři považují za užitečné dělení prvotních motivů na fyziologické, u nichž známe odpovídající tkáňové potřeby, a psychologické, u nichž je neznáme.

2.2 Druhotné, odvozené motivy

Druhotné, odvozené motivy představují vrstvu motivace utvářenou zkušeností jedince se způsoby, jimiž lze v daném prostředí dosáhnout uspokojení motivů prvotních. Cíl druhotného motivu lze popsat jako dosažení prostředku, jímž je možno dosáhnout některého cílového stavu motivů vrozených. Následkem podmíněného spojení s pudovým uspokojením získávají i jeho prostředky samostatnou motivační hodnotu, i když právě uspokojení prvotních motivů neslouží. Jejich dosažení se stává motivem se značnou – až celoživotní – setrvačností. V rozdílných druzích prostředí se k dosahování pudových cílů osvědčují různé způsoby. Proto se lidé obsahem svých druhotných motivů v nějaké míře liší. Značný vliv na to má celková povaha a skladba okolí, v němž žijí a v něm kulturou a společenskými skupinami vyvíjený socializační tlak na ustavení odvozených motivů zcela určitého druhu. V důsledku velice raného ustavování, osamostatňování a značně obecného výskytu mnoha druhotných motivů a také v důsledku značné proměnlivosti, s níž se v chování mohou projevovat některé motivy prvotní, bývá zařazení některých motivů nejisté. Pokusy o toto odlišení však mají svou cenu i jako vodítko k nalezení způsobů, jak vývoji motivace u člověka vycházet vstříc, popř. jej účelně ovlivňovat. (Balcar, 2001, s. 130-132)

Jak uvádí Homola (1977), **potřeba** je nejčastěji užívaným pojmem v teoriích motivace. Přesto dosud nemáme jeho obecně uznávanou definici a jednotliví psychologové se v jeho výkladu značně liší. Potřeba se běžně chápe jako určitá fyziologická podmínka nebo jako hypotetický pojem pro označení určitého, mnohdy konečného zdroje motivační síly. Nesnáze s podstatnými znaky pojmu potřeba jsou zaviněny i jeho zcela mimořádným rozsahem – od tzv. biologických potřeb (potřeba potravy, vody apod.) až k sociálně podmíněným potřebám (potřeba uplatnění, prestiže apod.) a k potřebám člověka jako individua (potřeba zvědavosti, seberůstu atd.).

Za hlavní znak potřeby se považuje nedostatek nebo přesycení. Osoba, která má nedostatek jídla, má potřebu jíst, člověk, který se přejedl, má potřebu nejíst nebo jíst méně. Potřeby vyjadřují tedy požadavky člověka – co a kolik čeho nezbytně potřebuje, aby mohl přiměřeně existovat. Pomineme-li problém nutnosti i otázku existence, která má různé znaky

v různých situacích, zejména společenských, vidíme, že za hlavní znak potřeby se považuje její dynamika. Tento znak se však objevuje i u jiných motivačních pojmů. Proti dynamickému pojetí potřeby stojí její určování jako stavu, vesměs stavu nějakého podráždění tkáně, tedy potřeba jako pramen, zdroj. To je podle mnohých užitečné pojetí, ale potřeba takto chápána není vždy motivačním činitelem. Jiná nesnáze je v tom, že pojem potřeba je hodnotící, máme vždy na mysli určitý standard, podle něhož vyhodnocujeme, co je potřebné. Převažujícím hlediskem v psychologii je, že potřeba je teze nebo síla, přičemž zdroje této síly se udávají různě. Podstatou jejího působení je nasměrování organismu vzhledem k určitým cílům a podněcování aktivity zaměřené na jejich dosažení. V nedynamickém pojetí zůstává potřeba pouze nedostatkem ve vztahu k určitému kritériu. Potřeby organismu jsou pak požadavky na udržení, růst, fungování za daných podmínek apod.

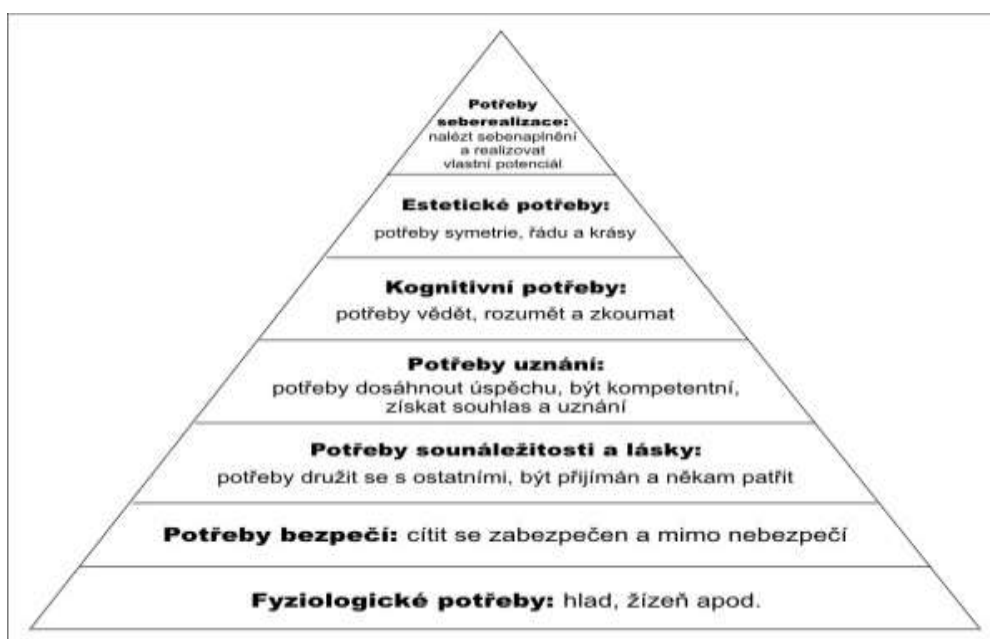
Většina psychologů se shoduje na tom, že potřeby jsou dynamickým činitelem lidského chování. Spory jsou o to, jak působí. Dynamičtí činitelé nejsou mimo organismus, ale v něm samém, organismus se vzrušuje sám ze sebe. Proti tomu je zdůrazňováno, že organismus tvoří jednotu se svým prostředím. Základem jsou pak vnější podněty, uvnitř jde jen o různý způsob reakce na jednotlivé druhy podněcujících činitelů. Jestliže vycházíme z teorie, že podněty jsou vnější, pak je tu otázka, proč vzrušují organismus. Pavlov (in Homola 1977) předpokládá existenci základních tendencí organismu, které vznikají vlivem vnějšího nebo vnitřního podráždění. Živý organismus reaguje na podněty proto, že má potřeby. Kdyby osoba neměla potřebu jídla, nereagovala by na pokrmu. Vnější podněty tedy vyvolávají vzruchy, ale síla vzbuzující určité chování se čerpá z potřeb osobnosti, vlastními dynamickými činiteli jsou spíše potřeby. (Homola, 1977, s. 55-56)

Výrazu potřeba se užívá nejen v psychologii a biologii, ale také v sociologii a ekonomii; rozumí se potřeby jednotlivých lidí, ale také sociálních skupin a společností v určité době na určitém místě. Velmi obecně lze tedy říci, že potřeba je takový moment v systému, který vede k vyhledávání určité podmínky nezbytné k optimálnímu fungování systému (k životu a vývoji) a vyhýbání se nepříznivým podmínkám. Termín potřeba vyjadřuje jak aktivaci, energizující moment v motivaci, tak směřování motivace – k čemu směřuje aktivace a jedincovo jednání. Diference v aktivaci lze vyjádřit různou silou potřeby. Diference v směřování lze vyjádřit druhem potřeby, např. zda jde o potřebu potravy, nebo jistoty, poznávání, atd. Při výčtu lidských potřeb a jejich třídění se lze přibližně držet třídění Maslowa s některými úpravami.

Bez nároku na úplnost lze uvést např. takový přehled **lidských potřeb**:

- elementární biologické potřeby: hlad, žízeň, potřeba kyslíku, tepla, ochrany před nepohodou apod.;
- potřeba podnětů a činnosti, naproti tomu také potřeba odpočinku a spánku;
- potřeba péče o potomstvo;
- potřeba sexuální;
- potřeba jistoty, bezpečí, sebezáchovy, zvládnání situací nebezpečných a nepřehledných apod.;
- potřeba osobního vztahu, potřeba milovat a být milován, potřeba vzájemného porozumění a pomoci, potřeba patřit k někomu;
- potřeba dobrého výkonu, úspěchu, uznání druhými, úcty a sebeúcty, potřeba být kladně hodnocen druhými i sebou samým;
- potřeba kompetence, potřeba osvojit si dovednost a zvládat situace, které považují za důležité;
- potřeba radosti, smíchu, dobré nálady;
- potřeby poznávací;
- potřeby estetické;
- potřeba cíle a směřování k němu, potřeba smyslu, potřeba seberealizace, rozvíjení svých možností a tím dosahování cílů, naplňování životního smyslu.
(Čáp, Mareš, 2001, s. 146-147)

Obrázek č. 1: Maslowova hierarchie potřeb

Zdroj: Říčan, 2007, s. 107

2.3 Biologické potřeby

Dalším závěrem z pojetí potřeby jako deficitního stavu je, že jde o narušení nějakého optimálního stavu, který je charakterizován jako rovnováha, homeostáza. Jak uvádí Homola (1977), chování člověka je ve službách jeho biologické základny, je funkcí jeho biologické orientace, organismus je nástrojem uspokojování potřeb. Jedním z důkazů je tu selektivnost (výběrovost) jednání. Selektivita je dána především tím, na co organismus reaguje, je mimořádně citlivý na objekty, které jsou schopny redukovat jeho potřeby. Závěry však nejsou zdaleka tak jednoduché. Řada pokusů ukázala, že deprivace nevede automaticky k odpovídajícímu růstu aktivity, neposkytuje-li okolí přiměřené podněty. Biologický model, založený na potřebách, nepodává uspokojující vysvětlení. Za homeostatické východisko se staví celá řada psychologů zabývajících se teorií motivace. Pojetí potřeby jako činitele udržujícího vnitřní rovnováhu (ať již působí přímo, nebo prostřednictvím vyvolaného napětí, tenze, drivu) nevyjasňuje stav věci, zejména vychází-li se ze zprostředkující úlohy drivu. Potřeba vyvolává silné napětí typu nervové dominanty, do její likvidace se často zapojuje celý organismus, veškerá aktivita člověka. Velkou roli tu však hraje učení. Někteří psychologové předpokládají, že vzniklé napětí samo zaměří subjekt na dané předměty, a tudíž je potřebou, o zaměření však nerozhoduje napětí, ale poznání. Cítíme napětí, ale neuvědomujeme si předmět

potřeby, někdy si jej vykládáme i falešně.

Většina psychologů se shoduje na homeostatickém pojetí základních, biologických potřeb. Jde o homeostatickou schopnost interní organizace se zřetelem k působení vnější reality. Organismus je otevřený biologický systém, který je v kontaktu se svým okolím a který ke své existenci musí bezpodmínečně přijímat z okolí určité látky a jiné odevzdávat. Svou konstantnost si udržuje tak, že každé porušení vnitřní rovnováhy vyvolává tendenci k odstranění narušenosti. Základním pojmem je pojem tkáňových, biologických, fyziologických potřeb, jejichž jádrem je biologický nedostatek nebo přebytek, který musí být vyrovnán. Biologické potřeby jsou reakcemi organismu, zaměřují jej k objektu, který je schopen odstranit narušenost tkání.

Za vlastnosti základních (biologických) potřeb se považuje, že existují od narození a působí po celý život, udržení existence subjektu vyžaduje jejich pravidelné uspokojování, jsou projevem nerovnováhy ve vnitřním prostředí a jsou relativně nezávislé na vnějším prostředí. Zasahují každou část těla, jsou cyklické, uspokojují se v pravidelných intervalech, každá potřeba je spojena s určitými reflexy, které jsou reakcemi na stimuly spojené s potřebou. Neuspokojené potřeby vedou ke vzniku neklidu, ke generalizované aktivitě (i když obecně neplatí, že čím déle jsou potřeby neuspokojeny, tím více motivačně působí). Potřeby mají určité vědomé aspekty – individuum potřebu pociťuje, ale nemusí si být vědomo každé složky nebo i celkového stavu potřeby.

Výčet fyziologických potřeb, pokud se za jejich základní znak považuje jejich vázanost na tkáňové deficity, se u jednotlivých psychologů příliš neliší. Obvykle se udávají: potrava, voda, vzduch, teplota, vyměšování, sex, absence bolesti, odpočinek a spánek, mateřská péče. V názorech na počet fyziologických potřeb však není jednotné stanovisko. Jako fyziologické se označují ještě jiné potřeby: potřeba aktivity, potřeba regulace, potřeba sensorické stimulace, estetický hlad, vyhýbání se nepříjemnostem a interferencím, potřeba jistoty a agrese, zvědavost, strach a hněv, potřeba volnosti pohybu aj.

Ačkoli fyziologické potřeby člověka jsou základem jeho existence jako organismu, přece se tyto jeho potřeby liší od fyziologických potřeb ostatních živočichů. Je to dáno především tím, že fyziologické potřeby jsou u lidí uspokojovány prací celé společnosti, čímž nabývají určitého společenského charakteru. Jejich uspokojování je vázáno na určité společenské normy (např. sexuální potřeba, která byla v každé společnosti regulována, takže její dnešní projev, např. v lásce, obsahuje více sociálních než fyziologických aspektů). Fyziologické potřeby člověka nejsou primární v tom smyslu, že by přímo regulovaly veškeré jeho chování. Lidské chování je mnohem méně kontrolováno přímo fyziologickými

regulátory než chování zvířat. Projevy fyziologických potřeb jsou u lidí variabilnější jako výsledek učení. Sociální a psychické faktory určují specifické formy, v nichž se biologické potřeby vyjadřují a ovlivňují chování člověka ve větší míře než tyto potřeby. Nicméně důležitost biologických potřeb v motivaci lidského chování je i tak značná. (Homola, 1977, s. 59-63)

3 VĚDOMÁ A NEVĚDOMÁ MOTIVACE

Jak uvádí Nakonečný (2004), pojem nevědomí měl původně spíše filozofický obsah, později byl tento obsah také psychologizován a se vznikem psychoanalýzy, kterou Sigmund Freud (in Nakonečný 2004) označil za „vědu o nevědomém“, byl pojem nevědomí systematicky užíván v psychologickém významu. Je možné, že jednáme, aniž bychom věděli proč nebo aniž by nám pravá příčina našeho jednání byla přímo zřejmá. Naše chování má někdy manifestní obsah: to, co říkáme, činíme, vnímáme; ale může mít také latentní obsah, který nám nevědomé procesy skrývají, jako je tomu např. v neurotických symptomech nebo ve snech a tzv. chybných úkonech. Nevědomé jsou tedy i takové motivace či způsoby chování, jejichž příčiny si subjekt vysvětluje chybně. Např. rodič ukládá svému dítěti určité úkoly a neuvědomuje si, že ho tím agresivně trestá za neposlušnost, ale vysvětluje si to, nebo spíš zdůvodňuje tím, že to činí ve prospěch dítěte, což je obvyklý způsob racionalizace (konstrukce vysvětlení), jež zastírá dezaprobované tendence. Takové tendence jsou potlačovány, ale impulzy s nimi spojené mohou přece jen intervenovat v chování tak, že vytvářejí chybné úkony, které vyjadřují konflikty těchto dezaprobovaných tendencí s jejich zábrany. To jsou případy některých druhů přechnutí, zapomenutí něčeho atd. Zapomeneme-li např. termín schůzky a nepřijdeme na ni, může to znamenat, že jsme na tuto schůzku nechtěli přijít a tato tendence se prosadila proti nepříjemné povinnosti. Určité způsoby chování mohou vyjadřovat symbolické splnění přání, např. noční pomočování chlapce školního věku jako nevědomé přání získat ztracenou pozornost své matky. Jiné jsou případy tzv. substitučního chování (vytváření náhrady, náhradní či zástupné chování), které má povahu kompenzace nedosažitelného cíle. Jednoduchým případem je náhrada za nedostupný sexuální objekt jiným, dostupným. Složitější je náhrada frustrovaných citů příklonem ke zvířatům a věcem, např. pěstování koček a sbírání panenek jako substituce neuskutečněného mateřství, nahrazování vyšších zážitků nižšími, např. pocity vlastnictví. Substituční povahu může mít manželská nevěra, která není motivována sexuální frustrací nebo touhou po dobrodružství (potřebu dodatkové stimulace), ale nevědomým trestáním manželského partnera. Manžel, který své ženě neustále něco vytýká, si neuvědomuje, že skutečnou příčinou toho není nepořádek v domácnosti, jak si namlouvá, ale např. nevědomá agrese vyvolaná tím, že jeho sexuální aktivity nevyvolávají u manželky dostatečnou odezvu. Lidské chování vychází často z nevědomých motivací, a proto má koncept nevědomé motivace, resp. nevědomého chování velký význam zejména v klinické psychologii zaměřené na psychické problémy jedince. Jakousi analogii substitučního chování však nacházíme i u

zvířat, jak to potvrzují etologové. V konfliktních situacích se objevuje tzv. přeskakující chování, např. broušení zobáku nebo čištění peří u vrabců a dalších druhů ptactva v situaci blokové agrese. Naproti tomu tzv. přeorientované způsoby chování prozrazují nikoliv převahu jedné z konfliktních tendencí, ale zaměření blokové tendence na náhradní objekt, např. útok na zvíře nižšího ranku poté, co byl útočník napaden zvířetem vyššího ranku. U člověka i to, co se označuje za záměrné chování, může mít původ v nevědomé motivaci, neboť záměr tu vyjadřuje vědomě utvářený, promyšlený plán jednání, jehož motivu si však subjekt nemusí být plně vědom. Nevědomé chování může mít v tomto smyslu různé stupně. Vedle nevědomých motivací se v psychologii objevují i nevědomá zpracování informací, tj. vliv nevědomí na kognitivní procesy.

Chování iniciované nevědomými motivacemi se často označuje jako iracionální: člověk se často domnívá, že zná důvody svého jednání, že chápe jeho smysl, ve skutečnosti však často neví, proč se rozhodl tak, jak se rozhodl, a důvody jednání, o kterých si myslí, že je zná, jsou někdy jen jeho racionalizací, kterou se brání proti výčitkám svědomí. Odborná identifikace skutečných motivů jednání subjektu patří k nejsložitějším úkolům klinické psychologie a vychází obvykle z užití velmi specifických metod (mimo jiné tzv. projekčních testů).

Výzkumem nevědomých motivací a jejich teorií se proslavil zejména Sigmund Freud (in Nakonečný 2004), který studoval osudy nevědomých potlačených pudů. Experimentálně potvrdil existenci nevědomé motivace pomocí tzv. posthypnotické sugescie (v hypnóze danou sugesci má subjekt realizovat po probuzení z hypnózy) mimo jiné i M. H. Erickson (in Nakonečný 2004). Sugerovaný emoční odpor byl ve svých projevech brzděn sugerovanou zdvořilostí a ochotou vůči X, ale nakonec se averze Y vůči X projevila ironickou poznámkou, která je v podstatě zjemnělou agresí. V hypnóze sugerované postoje jsou hypnotizovaným zapomenuty a stávají se nevědomé. V běžném životě si např. muž, který se ironicky a povýšeně chová vůči jinému muži, neuvědomuje, že tak činí proto, že žárlí na jeho úspěchy u žen, nebo dokonce proto, že předmět jeho antipatie je obdivován i jeho vlastní ženou. (Nakonečný, 2004, s. 30-32)

4 MOTIVACE V SYSTÉMU REGULACE PSYCHICKÉ ČINNOSTI

Psychika nevystupuje sama o sobě, nýbrž v jednotě s činností a aktivním stykem s životním prostředím. V tomto smyslu má funkci regulace činnosti, ale v činnosti se i utváří a projevuje. Veškeré chování člověka plní nějakou regulativní funkci, ale také samo podléhá regulaci jinými procesy. Těmito procesy regulace chování jsou, obecně řečeno, motivace a učení, které také závisí na motivaci. Psychická regulace činnosti, jak plyne z dosud uvedeného, má dvě základní komplementární složky, kognitivní a motivační, které se utvářejí v procesu učení. Tak ve formování instrumentálních vzorců chování uplatňuje určitý kognitivní styl a určitý motivační systém. Činnost lze pak chápat jako zaměřenou a organizovanou aktivitu člověka, která má různé formy a obsahy. Vyjadřuje různé role, které člověk přebírá, např. pracovní, rodičovské a další. Regulace udržuje fyziologickou a psychickou rovnováhu jedince, a proto jejím východiskem jsou potřeby, které odrážejí porušení této rovnováhy. V tomto smyslu se také celý duševní život člověka koncentruje kolem udržování psycho-fyziologické rovnováhy, resp. kolem jeho potřeb.

Regulaci podléhá jak rovnováha vnější, to znamená soustava vzájemných vztahů člověka s obklopujícím ho světem, tak i rovnováha vnitřní, soustava vzájemných závislostí procesů, které se odehrávají v něm samém. V tomto druhém případě hovoříme o seberegulaci. Člověk má vysoce vyvinutou schopnost seberegulace. Zaručuje mu to relativní nezávislost na prostředí (relativní autonomie). Regulace vzájemných vztahů člověka s jeho prostředím je dvousměrná, zahrnuje procesy přizpůsobení se člověka prostředí (procesy adaptace) i procesy působení člověka na prostředí. Pojem potřeby hraje tedy v problematice psychické regulace činnosti klíčovou roli. Činnosti, o nichž je zde řeč, pak různí autoři třídí na následující druhy: vegetativní, motorické, lokomoční, manipulační, komunikační (jejichž nejrozvinutější formou jsou činnosti i verbální, založené na používání znaků) a specifické lidské činnosti i mentální.

Akt lidské činnosti je složitý jev, který není pouze psychologickým procesem, nýbrž překračuje hranice psychologie do fyziologie a sociologie atd., ale přitom obsahuje v sobě psychologické komponenty. Význam pojmu činnosti je v podstatě totožný s významem pojmu chování. V činnosti, která je nicméně obvykle chápána jako dlouhodobé chování, jsou zahrnuty aktivity organismu jedince, jakož i jeho aktivity jako společenské bytosti, které mají specifické kulturní formy a instrumentální vzorce. Psychická realita, vznikající v interakci stimulace a organismu jako specifický odraz vnější a vnitřní reality, reguluje příslušné lidské chování v tom smyslu, že přispívá ke stabilitě příslušného systému dokonalejším přizpůsobováním se člověka prostředí, záměrným měněním okolí a v rámci toho i

zlepšováním fungování vlastního systému. (Nakonečný, 2004, s. 35-36)

Plamínek (2010) považuje aktuální motivační pole konkrétního člověka za dynamickou souhru tří významných složek, které se neustále mění a vzájemně ovlivňují.

- *Motivační založení* – souvisí s naší osobností. Jde o osobní vlastnost, která je s vysokou pravděpodobností zděděná a v průběhu života se jen málo mění. Tvoří základ motivačního pole a rámec pro obě zbývající složky.
- *Motivační poloha* – souvisí s trvaleji platnými podmínkami našeho života. Jde o naučenou složku, kterou jsme si osvojili v reakci na obvyklé podmínky, ve kterých žijeme a pracujeme.
- *Motivační naladění* – je jakýmsi motivačním počasím. Je proměnlivé, jeho závislost na měnících se podmínkách života je dobře viditelná. Jde o okamžitou reakci na průběžně působící podněty. (Plamínek, 2010, s. 24-25)

Obrázek č. 2: *Motivační pole*

Zdroj: Plamínek, 2010, s. 24

5 SOCIÁLNÍ ČINITELE A JEJICH VLIV NA MOTIVACI

5.1 Potřeby člověka jako společenské bytosti

Lidské potřeby nelze vysvětlit bez zřetele k působení společenského prostředí, do něhož jsme zasazeni. Člověk má sice svou vnitřní dynamiku, své cykly, ale současně je vystaven změnám vnějšího okolí, je členem různých skupin, které spoluprací zajišťují uspokojování základních potřeb. Speciálně lidské potřeby, které se vztahují k sociální podstatě člověka, se někdy považují za vrozené, jindy za výsledek sociálního učení. Mnohdy se tato hlediska kombinují, např. potřeba styku s druhými lidmi se považuje většinou za vrozenou, potřeba uplatnění za získanou. Psychika společnosti a jedince jsou neoddělitelné a vzájemně se podmiňují. Neexistuje individuální psychika mimo společenskou a opačně, i když každá oblast má své specifické zákony vývoje a své zvláštní rysy. Základem obou je společenské bytí, zejména způsob výroby materiálních statků. Individuální psychika se formuje jako odraz podmínek materiálního života společnosti pod vlivem společenského poznání a má bezprostřední materialistický základ ve fyziologii člověka.

Specifiku psychiky jedince určují jak individuální zvláštnosti organismu, tak i konkrétní materiální a společenské podmínky jeho života, jeho svazky s předměty, jevy a lidmi, kteří ho obklopují. Působí tu sociální psychika, tj. psychika lidí spojených ve skupinách, která má své vlastnosti, zákony vývoje a formy projevu. Individuální psychika se formuje ve společnosti pod vlivem podmínek materiálního života, společenských vztahů a společenského poznání v ideologické i psychické formě. Potřeby člověka neurčují jeho chování bezprostředně, ale prostřednictvím jeho psychiky. Ta se opět utváří ve společenských podmínkách, v nichž žije, ve skupinách, jichž je členem. U člověka chybí instinkty. Jeho primární pudy jsou socializovány, což má vliv na jejich vlastnosti. Vlivem konkrétních společenských podmínek se vytváří řada sekundárních potřeb, jejichž obsah a síla jsou určeny společensky a jsou jádrem motivace člověka. Jejich motivační působení neustává, i když jsou uspokojeny tělesné potřeby. Čím osvobozenější je člověk od základních potřeb, tím více se uplatňují v jeho motivaci lidské, společenské síly. Jejich působnost se ještě zvyšuje uvědoměním.

5.2 Interpersonální vztahy a motivace

Naše vztahy k druhým lidem a jejich vztahy k nám jsou jedním z nejdůležitějších aspektů sociálního života. Chování jedinců ve vzájemných vztazích se liší od jejich chování, když jsou sami. Zaměření na druhé ovlivňuje vzájemné asociace a komunikace mezi

jednotlivci. Na základě přitažlivosti mezi lidmi se formují i sociální skupiny. I ve velkých skupinách jsou asociace, komunikační vztahy a způsoby vlivu určovány náklonností mezi členy skupiny. Byla vypracována řada teorií interpersonální přitažlivosti. Tyto teorie jsou v podstatě dvojího druhu: jedny vycházejí při vysvětlování vzájemné přitažlivosti lidí z jejich osobních rysů, druhé jsou založeny na odměnách a nákladech, s nimiž jsou vzájemné vztahy účastníků spojeny. Jedinec, který vstupuje do skupiny, má řadu motivů, které nejsou totožné s cíli skupiny, motivy každého jedince se liší. Někteří psychologové chápou cíl skupiny jako součet podobných cílů individuálních. Toto pojetí však neuspokojuje, stejně jako názor, že všichni členové skupiny mají stejné individuální cíle. Společný cíl je cílem skupiny jako celku. Řídí činnost celé skupiny tak, aby ho bylo dosaženo.

Důležitým pojmem v teoriích motivace je pojem sociální role. Jedinec obvykle počítá s tím, že bude v určitých situacích jednat určitým způsobem. Předpokládá totéž u lidí, s nimiž je ve styku. Nestane-li se tak, vzniká v něm pocit nejistoty. Fakt, že u druhých lidí očekáváme určité chování, je důležitý. Předvídáme totiž, že by lidé v našem okolí mohli jednat jistým způsobem v odpověď na naše chování, a podle toho upravujeme své chování. Sociologizující psychologové považují pojem sociální role za neobyčejně významný. Role představuje podle jejich názoru alternativu k charakteru osobnosti. (Homola, 1977, s. 176-193)

6 MOTIVAČNÍ SYSTÉMY A JEJICH VÝVOJ

Všechny živé, fungující systémy se vyvíjejí, což platí i pro lidskou psychiku a jí inhereční motivační systém. Primární či vrozený motivační systém tvoří vrozené reflexy a instinkty, umožňující účelným chováním přizpůsobit se základním životním situacím. Vrozené reflexy a instinkty jsou spojeny se základními fyziologickými funkcemi a s činností organismu jako celku. Novorozenec odkázaný na krmení sáním mléka je vybaven vrozeným sacím reflexem, který je zpočátku spuštěn podrážděním jeho rtů, později, v důsledku podmiňování, je vybavován v situaci kojení nebo napájení. Podmiňování jako mechanismus učení, tj. formativního vlivu zkušenosti, je součástí vrozené výbavy organismu, umožňující modifikaci jeho psychiky za účelem adaptace na nové situace.

Instinkty v tomto smyslu reprezentují složitější vrozenou organizaci chování jako účelné adaptivní mechanismy vybavované biologicky významnými podněty či situacemi (kořist, nebezpečí apod.). U dospělého člověka vystupuje především řada vrozených reakcí, např. orientační reakce na silný nebo náhlý neočekávaný podnět, obranné pohybové reakce na bolestivé podněty a další. Řada těchto vrozených reakcí je později podmíněna a vystupuje v nových souvislostech, např. zvýšená sekrece slin již při čtení jídelního lístku apod. Výrazné instinktivní složky si zachovává mateřské, sexuální a jiné chování. Za instinktivní reakce jsou pokládány i projevy hysterie, která je obvykle chápána jako druh neurózy. Zkušenost může modifikovat původní zaměření instinktu v určitém kritickém období způsobem, který je nazýván vtiskávání.

Z vývojového hlediska můžeme rozlišovat dvě úrovně motivačních systémů:

- vrozenou (reflexní a instinktivní)
- naučenou (zvykovou a volní).

Naučená motivace je charakterizována jako naučené tendence k odpovědím. Behavioristé hovoří o primárních (vrozených) a sekundárních (naučených) motivačních systémech. Získané motivace v tomto smyslu znamenají naučit se získávat určité odměny a vyhýbat se určitým trestům. Odměny a tresty tu působí jako pozitivní a negativní pohnutky či pobídky. Potřeby probouzejí motivy směřující k dovršujícím reakcím, jejichž dosažení vzniklé potřeby redukuje. Je to tedy cesta od nespokojenosti k uspokojení. Potřeby jsou přitom uspokojovány získáváním odměn, přičemž odměnou je i vyhnutí se trestu.

Z uvedeného je tedy patrné, že vývoj motivačních systémů je funkcí učení, ale nejde tu jen o vliv vnějších odměn a trestů, jak to vyhlíží z behavioristických pozic, v nichž se

uplatňoval pouze zřetel k chování, které bylo řízeno zvnějšku. Vedle vnějších existují i vnitřní odměny a tresty a tzv. samozpevňující činnosti jako je např. hra a v některých případech i práce. Typickým zdrojem vnitřních odměn je zábava a všechno to, co člověk činí s láskou. Existence vnitřních odměn a trestů je spojena s úrovní morálního vývoje jedince a způsobuje jeho relativní nezávislost na vnějších odměnách a trestech (případ disidentů, kteří se angažovali v odporu vůči totalitnímu režimu bez ohledu na možné postihy a jejichž odpor byl motivován idejemi svobody a spravedlnosti). Ideje jako motivy jsou produktem abstrakce a generalizace, vycházejících z internalizace konkrétních hodnot a mohou mít silný emoční náboj. Více jsou však ideje deklarovány než aktivně prosazovány a bráněny. Ideje jsou abstraktní koncepty, které mohou fungovat jako vnitřní stimuly, jež nás provokují k úsilí o jejich dodržování. Vývojově nejvyšší motivační systém reprezentuje tzv. volní regulace chování či vůle, chápaná jako vlastnost i jako proces. Je to pojem, který se na dlouhou dobu vytratil a nyní se opět vrací, protože je to nezbytný konstrukt. V novější psychologii vystupuje koncept locus of control jako označení vědomí subjektu, že jeho jednání je kontrolováno vnitřně, jím samým, nebo je řízeno zvnějšku. Pokud subjekt ztrácí vědomí vlastní kontroly jednání, vystupuje u něj demotivace a dezaktivizace, doprovázené stavem deprese. Ve vývoji motivačních systémů lze pozorovat určité trendy. Především vývoj od pudové k volní regulaci chování. Dále je to vývoj od egoismu k altruismu, který ovšem není obecný a někteří psychologové se domnívají, že i altruismus je zvláštním případem egoismu. Prospolečenská motivace může být prožívána jako pocit závazku, odpovědnosti, solidarity, lítosti. (Nakonečný, 2004, s. 75-89)

7 MOTIVACE A UČENÍ

Za učení jsou považovány ty změny v organismu a v jeho chování, které vycházejí ze zkušeností v podobných situacích. Většinou, ale ne vždy, se chování stane vlivem učení efektivnějším a adaptivnějším. V nejširším slova smyslu se učení týká vlivu zkušenosti, ať přímo, nebo symbolicky, na další chování. Pokud jde o motivaci, je nesporné, že v životě lidí jen zřídka hrají hlavní a bezprostřední úlohu primární potřeby, i když je budeme považovat za základ motivace. V lidském chování je připisována větší důležitost zkušenostní struktury vypracované učním a akulturací. Lidé jsou motivováni převážně tzv. získanými motivy. V činnostech, které jsou popisovány v termínech získaných motivů, hraje rozhodující úlohu učení. Učení je z psychologického hlediska něčím, co je odvozeno od chování, je to konstrukce, intervenující mezi nezávislými a závislými proměnnými. Vztahuje se na cíle a na více či méně permanentní změny v chování, které následují jako výsledek praxe. V samém pojmu získaný motiv je zastoupena jak motivace, tak učení. Má-li získaný motiv působit, musí se organismus naučit odpovídat. Je-li odpověď vyvolána, ovlivňuje motivačně chování organismu. Jak již bylo řečeno, takzvané získané motivy mohou být popsány jako naučené odpovědi, které mají vlastnosti všech ostatních odpovědí.

Většina pozorovatelných tendencí chování u lidí je naučena. Jevy působí odlišně na lidi různé kultury i na lidi v téže kultuře. Učíme se hněvu, strachu, radosti jako reakcím na specifické stimuly. Naučené odpovědi nebo získané predispozice odpovídat slouží jako sekundární motivy. Mohou to být odpovědi otevřené, fyzicky pozorovatelné, nebo nevyjádřené, jako přání, žádosti apod. Počet stimulů schopných vyvolávat odpovědi s takovou stimulační hodnotou je ohromný a je závislý na předešlém učení. Lidé se společnou sociální zkušeností mají množství stejných získaných motivů. (Homola, 1977, s. 97-98)

Člověk nemá pevně vrozené způsoby reagování a chování. Během života se učí chovat tak, jak je to nezbytné k uspokojení jeho potřeb. Základním mechanismem socializace je tedy učení, zejména sociální učení, které má různé podoby. Zmíním zde např. teorii sociálního učení N. E. Millera a J. Dollarda (in Výrost 2008), kteří se zaměřili na vysvětlení sociálního učení prostřednictvím imitace, která podle nich zahrnuje čtyři nezbytné prvky: pud, klíč, odpověď a odměnu. Aby učení proběhlo, musí subjekt něco chtít (pud), něčeho si všimnout (klíč), něco udělat (odpověď) a něco získat (odměna). Svou teorií sociálního učení nápodobou chtějí objasnit ty situace, kdy jedinec neumí vyhodnotit (nezná význam) určitých podnětů, a tudíž neví, jak na ně adekvátně reagovat. Napodobující se tedy chová podle modelu, který umí situaci či podnět interpretovat a má ve svém repertoáru chování příslušnou odpověď. Pokud

nápodoba vede k odměně, má toto chování tendenci uchovat se a po několika opakováních spojených s odměnou se stává vysoce stabilním. Oproti tomu stojí experimentální výzkumy A. Bandury a R. H. Walterse (in Výrost 2008), kteří obrátili pozornost k mnohem efektivnějšímu procesu – napodobování. Prokázali, že napodobování se objevuje i tehdy, když reakce modelu nejsou reprodukovány během osvojování a proto nemohou získat žádné posílení. Navíc poukázali na do té doby nepovšimnutý fakt, že následky reakce, které prožívá model, mohou ovlivnit budoucí chování pozorovatele tak, že inhibují nebo desinhibují chování. Výsledkem je, že chování, které se mohlo dříve projevit, je potlačené, dokonce i v případě, že za něj nebylo dítě trestané. Naopak může být připravena půda pro činnost, která byla potlačena v minulosti, ale která znovu nastane v důsledku pozorování nepotrestaného modelu. Tato teorie se zabývala hlavně tím, jak děti a dospělí kognitivně zpracovávají své sociální zážitky, a tím, jak výsledky poznávání ovlivňují jejich chování a vývoj.

Podle teorie učení napodobováním jsou v procesu modelování zahrnuty čtyři komponenty:

- *Pozornost* – pozorovatel musí věnovat pozornost událostem, které jsou modelované, např. televize je přesvědčivým médiem k zachycení a udržení pozornosti;
- *Retence* – sledované jevy či události musí být uchovány a pozorované chování musí být reprezentované v paměti buď prostřednictvím obrazového, nebo verbálního reprezentačního systému;
- *Reprodukování* – např. motorická reprodukce komplexní činnosti bude méně pravděpodobně úspěšná než reprodukce jednodušších činností;
- *Posílení* – musí zde být např. dostatečná incentiva, aby motivovala vlastní výkon modelované činnosti (Výrost, 2008, s. 54-57)

Obecně na význam motivace v učení poukazuje pojem zpevnění, neboť bez zpevnění není učení, zpevnění funguje jen ve vztahu k motivaci. Tato souvislost motivace se zpevněním je tedy zřejmá, ale existují různé druhy zpevnění: 1. zpevnění okamžité; 2. zpevnění oddálené. Pro vytvoření jednoduchého podmíněného reflexu, například potravního, je třeba, aby zpevňující podnět, potrava, následoval v několika sekundách po podání signálu. Naproti tomu zpevnění oddálené vystupuje až v určitém časovém odstupu po vykonání příslušné reakce. Dlouhá doba, která může mezitím uplynout, je charakteristická pro člověka. Pro člověka jsou oddálená zpevnění jako činitele motivace chování charakteristická, protože téměř každý

člověk má určité touhy, respektive zásadní cíle, na jejichž dosažení je ochoten vynaložit mnoho času, práce a úsilí při překonávání překážek. (Nakonečný, 2015, s. 145)

8 MOTIVACE A OSOBNOST

Jankovský (2003) vysvětluje rozdíl mezi pojmem osoba a **osobnost**. Situace je komplikovaná, neboť se na celou problematiku můžeme dívat jednak pod zorným úhlem filozofie a samozřejmě též z pohledu psychologie. Osoba z filozofického hlediska je jedinečným nositelem subjektivity, a to se vším, co k ní náleží (svoboda, vůle, právo, vztahy atp.). V psychologii se ovšem často může zdát, jako by oba pojmy osoba a osobnost splývaly. Psychologie většinou hovoří o osobnosti a míní jí integritu psychických funkcí, tedy jakýsi dynamický souhrn (celek) a jednotu psychických vlastností a procesů, díky nimž je člověk celistvou, integrální a jedinečnou bytostí, jež je schopna objektivního pohledu na sebe a pochopení okolního světa (ostatních lidí). (Jankovský, 2003, s. 53-54)

Motivační systém není stálý, pomaleji či rychleji se mění a ovlivňuje psychické procesy osobnosti, které opět zpětně působí na něj. Motivační činitelé jsou nedílnou součástí osobnosti, pouze osobnost jako celek může být motivována. Typické pro lidskou motivaci je tíhnutí k určitým specifickým cílům, jichž jsme si více či méně vědomi. V utváření a formování našich motivů hraje značnou roli okolí, především sociální. V různých sociálních prostředích jsou naše motivy zaměřeny na různé objekty, naše volba cílů je závislá na požadavcích sociálních skupin, jejichž jsme členy. Pro mnohé motivy nám společnost předpisuje cíle i prostředky, každá společnost se snaží některé motivy podněcovat a jiné utlumovat. Sociální prostředí ovlivňuje soubory našich motivů a má vliv na relativní sílu jednotlivých motivů i motivačních komplexů v našem motivačním systému. Vezmeme-li v úvahu složitost a komplexnost motivace osobnosti, vidíme, že úloha psychologie při zkoumání motivace lidského chování je velmi obtížná. Je třeba jak analyzovat aktuální motivační systém, tak přihlídnout k celkovému souboru motivů jako aspektu komplexní osobnosti i k situaci, v níž osobnost je. Tato úloha vyžaduje především klasifikaci a systemizaci nejrůznějších forem motivace a teoretické vysvětlení k cíli zaměřeného lidského chování.

Je jasné, že tyto zdánlivě teoretické otázky studia motivace lidského chování mají neobyčejně závažný význam praktický. Jednak nelze pochopit chování a jednání druhých lidí bez zřetele k jejich motivaci, jednak není možno na ně působit a v jakékoli formě je ovlivňovat, jestliže neznáme jejich motivy. Jde o problémy vztahů lidí k základním činnostem (zejména k práci), o výchovu a formování osobnosti, o vztahy k druhým lidem ve všech oblastech života. Problematika motivace lidského chování se týká všech oborů lidské činnosti,

od výchovy dítěte až k hospodářství, soudnictví, vojenství, medicíně apod. Při analýze jakékoli činnosti docházíme koneckonců k problémům motivace. (Homola, 1977, s. 21-22)

V průběhu výzkumu i praktických aplikací postupně vykrystalizovala řada klíčových otázek. Pro orientaci v psychologii osobnosti je nezbytné podat jejich přehled a ujasnit si pokusy o jejich řešení v dosavadním vývoji oboru. Jsou to hlavně tyto problémy:

- biologické a sociální aspekty osobnosti
- celek osobnosti a jeho části
- stálost a proměnlivost osobnosti
- minulý vývoj osobnosti a její budoucnost
- rozdíly (diference) mezi lidmi: typologické a individuální
- pasivní produkt nebo aktivní činitel
- hladký průběh života nebo střetávání a řešení protikladů
- optimismus a pesimismus v posuzování osobnosti a možností jejího vývoje
- duchovědný a přírodovědný přístup k osobnosti. (Čáp, Mareš, 2001, s. 112-113)

9 PRINCIPY MOTIVACE

Psychologický smysl lidského jednání se obvykle vysvětluje v termínech konkrétních motivů či potřeb, pokud jsou chápány jako dále neanalyzovatelné motivační stavy. Avšak vystupuje také otázka, zda mají tyto stavy něco společného či zda vyjadřují nějakou obecnou tendenci, resp. nějaký obecný psychologický smysl. V tomto smyslu, zdá se, vystupují principy motivace, které vyjadřují, že jednotlivé motivy, resp. motivační stavy vyjadřují určitou obecnou tendenci k chování, i když je obecná platnost takových principů či tendencí z některých stran zpochybňována. Empiricky je potvrzováno, že chování člověka je ovládáno dvěma principy, které vyjadřují dvojí aspekt jediné tendence. Jsou to principy udržování a obnovování psychické rovnováhy (princip psychického ekvilibría) a princip hedónismu (dosahování příjemného a vyhýbání se nepříjemnému). Uznání těchto principů ovšem předpokládá vyjasnění určitých problémů a obsahu určitých termínů.

Již byla řeč o tom, že biogenní potřeby organismu vyjadřují narušení fyziologické homeostázy organismu a motivují jeho chování k restauraci této rovnováhy. Nevyjadřují jen stavy určitých orgánů a tkání či biochemický stav organismu, ale i situaci organismu jako celku (orientační, pátrací, obranné a jiné instinktoïdní aktivity). V tomto smyslu nevystupují jako non-homeostatické aktivity, jak soudí někteří kritikové tohoto pojetí. Nemůžeme všechny fyziologické potřeby identifikovat jako homeostatické, ale jsou uváděny příklady jako je sexuální a mateřské chování, trénink a další. Homeostatické mechanismy se učením stávají složkou komplexnějších způsobů chování. Protože biologické potřeby však nemohou být nikdy permanentně uspokojovány, vyvíjejí se komplexní, vyšší formy aktivit, zejména u člověka, aby byl zvládnut problém stále znovu se vracejících poruch stability v činnosti tkání.

Koncept fyziologické homeostázy zavedl W. B. Cannon (in Nakonečný 2004) pro vysvětlení skutečnosti, že organismus tenduje k udržování určitých vnitřních fyziologických konstant, které jsou propojeny s autoregulačními mechanismy. Fyziologická homeostáza se rozšiřuje i na sociální okolí a na životní prostředí jedince již tím, že cyklické uspokojování potřeb ho nutí, aby si vytvářel určité konstanty i ve svém okolí.

Námítky proti přenášení fyziologického principu homeostázy do psychologie vyslovili např. G. W. Allport, W. Fischel či Ch. Bühlerová (in Nakonečný 2004), dle nichž není psychika člověka homeostaticky řízena, neboť stav, kdy člověk netouží po ničem (nirvána), netrvá dlouho. Kdyby byla psychická činnost člověka řízena homeostaticky, tj. směřovala ke stálému návratu k *statu quo*, byl by vyloučen psychický vývoj. Objektem vnímání se stává také vlastní já a také zde se projevuje tendence k udržování konstantního obrazu sebe sama

(self image), resp. vnitřní rovnováhy či integrace. Udržování ego konstantnosti může zahrnovat fyzické, sociální nebo individuální uniformity. Tak se člověk může snažit udržovat obraz sebe sama také v relaci k fyzickým a sociálním objektům a vzorcům bezpečí, symbolu prestiže atd. A tak se také může snažit odstranit disekvilibrium takového druhu, jako je mínění, že je špatný nebo hloupý atd. Stabilita „já“ v interpersonální interakci je dalším případem tendence k udržování rovnováhy. Jedinec se snaží modifikovat sociální interakci, resp. percepci své osoby sociálním okolím tak, aby postoje a chování tohoto okolí byly v souladu s jeho sebepojetím. Opět se vrátím k principu hedónismu: individuum se chová tak, aby maximalizovalo příjemné a minimalizovalo nepříjemné emoce. Tento princip má následující aspekty: stimulace má jak afektivní, tak i senzorické důsledky; afektivní vzrušení orientuje organismus ke stimulujícímu objektu nebo proti němu; afektivní procesy vedou k vývoji motivů (orientace vůči cílovému objektu podněcuje a reguluje chování a proto je motivem); síla získaného motivu koreluje s intenzitou, trváním, frekvencí a novostí předešlého afektivního vzrušení; růst motivů závisí jak na učení, tak i na afektivním vzrušení; zákony podmiňování poukazují k afektivním procesům; afektivní procesy regulují chování ovlivňováním volby; neurobehaviorální vzorce jsou organizovány podle hedónického principu maximalizace pozitivního a minimalizace negativního afektivního vzrušení. Jedním z kritiků principu hedónismu je J. Nuttin (in Nakonečný 2004), který uvádí, že pro psychologii je slast subjektivní manifestací dobra a dále, že individua nevyhledávají slast, ale spíše určitý typ relací s vybranými kategoriemi objektů a že slast není kritériem tohoto výběru. (Nakonečný, 2004, s. 106-118)

10 USPOKOJENÍ

Motivace chování směřuje k nějakému druhu uspokojení, jako je např. alimentární chování k nasycení, sexuální chování k dosažení orgasmu atd. To je jeho subjektivně-psychologický smysl, který poukazuje na úzké funkční spojení motivace a emocí, neboť různé druhy emocí mají různý emoční obsah. Motivy a uspokojení jsou komplementární fenomény. V uspokojení prožívá subjekt návrat k psychické rovnováze, jejíž porušení vyvolává motivační stav, nazývaný potřebou. Je prožíván jako napětí spojené s puzením či pohnutkou k více či méně jasně vědomému jednání. Je-li realizace pohnutky méně jasná, označujeme ji jako touhu, je-li jasná, označujeme ji jako záměr, jeho vnitřní či vnější verbalizaci pak jako přání. Prožívání motivačních stavů je vyjadřováno různými, nejednotně vymezovanými termíny, jako jsou např. snaha, chtění a další, kromě výše uvedených. Z hlediska evoluce pak pocit uspokojení, v různých situacích subjektu obsahově velmi diferencovaný, signalizuje dosažení žádoucího cíle. Motivované instrumentální chování pak trvá, pokud není dosaženo uspokojení na původním nebo náhradním cíli. Uspokojení, jak už víme, je bezprostředním zážitkovým důsledkem dovršující reakce (např. nasycení jedením). V termínech psychologie učení je uspokojení definováno dosažením odměny a vyhnutím se trestu, tj. zpevněním reakce, které je chápáno jako nezbytná podmínka učení. To vyjadřuje již zákon efektu E. L. Thorndikea (in Nakonečný 2004): odměna zpevňuje pravděpodobnost vystoupení odměněné reakce, zatímco trest tuto pravděpodobnost zmenšuje. V tomto smyslu je také podstata učení emocionální. Objev fyziologických center slasti a bolesti poukazuje na výrazný biologický význam, který mají emoce v organizaci a motivaci lidského chování a chování organismů vůbec. V psychoanalýze je problém uspokojení spojován s pojmem libida, energií a současně činitelem, který člověka aktivizuje k dosažení slasti, specificky sexuálně pojatého obsahu a který prochází určitým vývojem, určujícím jeho fixaci na určitých objektech. Dnes je toto pojetí chápáno jako spekulativní a zjednodušující, má však blízko k jinému zjednodušujícímu pojetí, které dlouho ovládalo behavioristicky pojatou experimentální psychologii, totiž k pojetí obecného popudu (general drive). V behavioristicky orientované psychologii bylo uspokojení, hrající v procesech motivace a chování klíčovou roli, identifikováno s redukcí popudu, což vyplývalo z toho, že výzkum motivace, resp. chování se omezoval na cyklicky vystupující biogenní potřeby (zejména hlad, sex) a byl spojován s deprivací příslušných potřeb (hladovění, sexuální abstinence), aby mohly být objektivně kontrolovány činitelé těchto potřeb. Maslow (in Nakonečný 2004), který zavedl koncept „potřeb růstu“ či seberealizace, rozlišuje především dva druhy uspokojení, které s tím souvisí. Vývojově nižší

potřeby vyjadřující deficit v biologické a sociální dimenzi bytí subjektu, jsou spojeny s uspokojením, které je dáno jejich redukcí. Vývojově nejvyšší potřeby, které vystupují, až když bylo dosaženo určité míry uspokojení potřeb vývojově nižších, tedy v podstatě až tehdy, když jedinec má dostatek jídla, střechu nad hlavou, dostatečný příjem peněz a má pocit, že ve svém okolí požívá dostatek respektu a je někým milován, mají svůj zvláštní vzorec uspokojení. Liší se od příjemné redukce napětí, spojeného s aktivací nižších potřeb tím, že příjemné je zde naopak napětí udržované, resp. vyvolané. Jde tedy nikoliv o redukci, ale spíše o indukci napětí. Přesněji vzato, i u některých potřeb nižších může být stupňování napětí po určitou míru prožíváno příjemně, např. u sexu, a rozhodující je tu vyhlídka na konečné uspokojení, což poněkud souvisí s Freudovým termínem „předslast“. Máme-li zájem o to, co nás skutečně motivuje, nikoli o to, co nás motivovalo, bude nebo může motivovat, pak zdravý, normální šťastný člověk nemá žádné sexuální nebo alimentární potřeby nebo potřeby jistoty, lásky, prestiže a sebeúcty, kromě okamžiků rychle míjejícího nebezpečí. Člověk je-li ve svých fyziologických a základních sociálních potřebách uspokojován, je v podstatě v tomto směru bez motivace a vzniká podmínka pro vystoupení vývojově vyšších potřeb růstu, tj. sebezdokonalování, které se vyznačují faktickou neukojitelností. Podle Maslowa (in Nakonečný 2004) jsou nižší potřeby mechanismem redukce ukojitelné, kdežto vyšším mechanismem indukce nikoli.

Podle Maslowa (in Nakonečný 2004) existují následující důsledky uspokojení základních potřeb:

1. nezávislost na starých faktorech uspokojení a cílových objektech, které byly dosud přehlíženy nebo byly jen příležitostně žádoucí: tato výměna starých faktorů uspokojení za nové má své další důsledky, jako např. změny zájmů a hodnot;
2. podceňování uspokojujících faktorů potřeb méně mocných mezi těmi, které nebyly uspokojeny;
3. podceňování uspokojujících faktorů již uspokojených potřeb, nebo dokonce jejich znehodnocování.

Podmínky, za nichž objekt získává hodnotu zdroje uspokojení a vystupuje tak jako objekt cílový jsou tyto:

- objekt je zdrojem sensorických podnětů, které mají hodnotu uspokojení s ohledem na vrozené vlastnosti člověka (např. je příjemný na pohmat);

- uplatňuje se jev „vtiskávání“ (imprinting) např. u člověka se tak mohou formovat v kritickém období jeho psychosexuálního vývoje apetenční vztahy k nejrůznějším objektům, s nimiž bylo asociováno sexuální vzrušení;
- uplatňuje se člověkem vytvořený systém očekávání, která vystupují ve formě anticipací a expektancí, ideálů, plánů, nadějí, obav atd.;
- odměňující a tedy i atraktivní vliv mají novost, složitost a změna, což souvisí se stupněm rozdílnosti mezi aktuálním stavem poznání a úrovní aktivace, a podněty, s nimiž jedinec přichází do styku: nové smyslové dojmy, nové informace;
- podněty, které způsobují růst a rozvoj systému poznání jedince, odstraňují mezery a rozpory v systému jeho poznatků nebo je lépe uspořádávají, které vedou ke zvýšení dobrého mínění jedince o sobě samém (zvyšují pocit jeho hodnoty) a zvětšují obsah jeho zkušeností;
- činnost spojená s objektem, který má hodnotu uspokojení, probíhá plynule, bez překážek a přeryvů a vede k úspěchu, k pocitu kompetence, důležitosti, projevům obdivu a úcty v sociálním okolí.

Nejsilnější uspokojení (pocity úspěchu, blaha, štěstí) prožívá člověk z tzv. evaluace (zvyšování hodnoty) vlastního ega, zejména ví-li o tom jeho okolí a je-li jeho odezva na jeho úspěchy kladná, alespoň u těch osob, na nichž mu záleží a které mu následně projevují obdiv, úctu, lásku, přízeň, souhlas. (Nakonečný, 2004, s. 98-103)

11 FRUSTRACE, KONFLIKT, STRES

Frustrace je psychický stav vyvolaný překážkou na cestě k cíli, respektive ohrožení, oddálení nebo znemožnění uspokojit určitou potřebu; překážka může být vnější, tj. fyzická nebo způsobená jednáním jiné osoby, anebo vnitřní, tj. stydlivost. (Hartl, Hartlová, 2010, s. 56)

Konflikt je v psychologii rozlišován jako vnitřní a vnější. Vnitřní konflikt vyplývá ze střetávání neslučitelných tendencí, z vnitřních rozporů. Vnější konflikt vyplývá ze střetávání, k nimž dochází mezi lidmi, tedy ze sporů. Konflikty provází vnitřní napětí a snaha vyřešit je. (Nakonečný, 2003, s. 447)

Základní otázkou je, zda frustrace a konflikty působí jako motivy, tj. zda mají energizující a regulující vliv na chování. Názory nejsou jednotné. Problémem se zabývalo mnoho psychologů, byl i testován různými pokusy. Některé z nich potvrzovaly závěr, že frustraci a konflikty lze považovat za motivy, jiné vedly k odlišným výsledkům. Protože pro naše zkoumání motivačních účinků frustrace a konfliktů není z operačního hlediska rozdíl mezi konfliktem (má-li frustrující účinky) a frustrací, budeme obecně hovořit o motivačních účincích frustrace. Chování pod vlivem frustrace má řadu znaků. Ty se mohou projevit současně, mohou se však projevit pouze některé z nich, a to v různé intenzitě. Protože ve frustraci a konfliktech jde o nepříjemné, tenzi vyvolávající stavy, je individuum puženo k aktivitě, která má snížit nebo odstranit takto vyvolanou nepříjemnost; frustrace tedy energizuje. Může se tak dít na různém stupni uvědomění, ale nevědomě. Specifická forma vzniklé aktivity je závislá na dřívějším učení, na životních zkušenostech, zejména na postojích k sociálně schvalovaným modelům chování a na potřebě sociálního přijetí.

Chování vyvolané frustrací má některé obecné základní rysy:

- vytváří se určitý soubor reakcí (na určitou frustraci reagujeme obvykle určitým způsobem, zejména přijetím náhradních cílů, snížením aspirace, omezenými operacemi, apatií, uspokojováním cílů ve fantazii, nerozhodností, úzkostí atd.),
- dochází k ovlivnění poznávacích procesů (percepční pole se zužuje, protože se koncentrujeme pouze na tu jeho část, která je frustrující; vnímání se narušuje, takže dostáváme zkreslený obraz situace, narušuje se i usuzování, snižuje se schopnost řešit problémy a rozhodovat se, uplatňují se stereotypní formy chování, většinou iracionálně vzbuzovaného),

- dochází ke změnám emocí (frustrace vyvolává značné emoční vzrušení, určité tlaky bývají přitom spojeny s vyvoláním určitých emocí, obvykle úzkosti, někdy i vzteku a deprese, poruchy spánku, včetně děsivých snů, blokování nebo částečnou ztrátu různých osobních dovedností, neschopnost koncentrace, oslabení schopnosti pracovat efektivně, pokles zájmu o normální sociální aktivity.

Každý ve svém životě prožije alespoň středně silné narušení tohoto dočasného rázu (záleží na typu situace a na vlastnostech osobnosti). Nejběžnější je situace, kdy se staneme obětí nějakého neštěstí. Dostane-li se průměrně odolný jedinec do stresu, jeho úzkostné symptomy mohou trvat i mnoho let, ba mohou se stát i trvalými rysy, i když se v chování manifestují jen ve stresových situacích. Existence takových latentních symptomů byla např. prokázána u válečných vysloužilců. V takových případech se stresová tolerance vždy snižuje.

Různí psychologové odlišně určují podstatné reakce na frustraci. Např. podle Dollardovy-Millerovy teorie (in Homola 1977) je nutným následkem frustrace, agrese. Jde o bojovou odpověď, která je fyzicky destruktivní a je zaměřena proti frustrujícímu objektu nebo osobě. Postupně se člověk učí poznávat tresty za agresi, čímž se jeho metody mění: reaguje slovně, začíná se chovat agresivně k jiným osobám (zvláště mají-li něco společného s původními objekty), někdy i k nečlenům skupiny, k menšině apod. Agrese může být zaměřena i proti sobě samému (jako projev pocitu viny). Vývojoví psychologové zjistili mnohými pokusy s dětmi, že děti, které jsou za agresivní činy přísně potrestány, bývají agresivnější nejen ve skutečnosti, ale i ve hře.

Uznává se, že agrese může být vyvolána frustrací, ale že ne každá frustrace vede k agresi a ne každá agrese je vzbuzena frustrací. Mohou být i neagresivní reakce na frustraci, jako je např. úniková reakce, která je reakcí na ohrožení. Útěk může mít různé formy – od fyzického až po psychický (útěk do nemoci, snění). Chceme-li se vyhnout ohrožujícímu podnětu, pak útěk, opakující se v různých situacích, se mění ve vyhýbání. Jinou možností reakce na frustraci je obranné chování. Při něm neposuzujeme situaci realisticky, naše chování je více emoční, iracionální, dílčí, s volbami nikoli plně vědomými.

Child a Waterhouse (in Homola 1977) popisují dvojí typ uplatnění interferujících vlivů vytvářených frustrací:

1. emoční vzrušení interferuje s pozorností, s myšlením, s plánováním a s jinými konstruktivními procesy;

2. způsobí – li překážka frustraci vzbuzeného motivu, který nemá vztah k provedení úlohy, snaží se frustrovaná osoba pokračovat v této aktivitě, která interferuje, místo aby setrvala u původního úkolu.

Teoreticky lze říci, že frustrace má motivující efekt a projevuje se silným jednáním směřujícím k dosažení cíle. Tím se dostávám k otázce, zda lze považovat frustraci, resp. konflikty nebo stres za motiv. Na podporu stanoviska, že frustrace působí jako motiv, se udává, že se jí vyvolává motivační stav organismu, že organismus vzrušuje, energizuje, a že toto vzrušení se může spojovat se vzrušením z jiných motivačních zdrojů. Frustrace však nejen vyvolává vzrušení v organismu, ale také vytváří vnitřní stimuly, které vyvolávají vrozené odpovědi nebo formují získané tendence k chování. Tím frustrace též reguluje chování. Mohli bychom ji tedy považovat za motivujícího činitele. Rozdíl mezi frustrací a fyziologickou tendencí, která ovládne chování, čili nešlo by tu o uspokojení ve smyslu uspokojení potřeby. Sama frustrace může být také podmíněna a může být plně nebo částečně vyvolána příslušným podnětem. Proto ji lze anticipovat, což se projeví oslabením reakcí, které jí předcházejí. Stresující situace přinášejí pozitivní změny v chování tím, že se člověk stává citlivějším na varování, že se zaměřuje na realistické plánování, že vyvíjí větší emoční kontrolu při setkání s frustrujícími situacemi. (Homola, 1977, s. 236-240)

„Stres je stav člověka vyvolaný jakýmkoli vnějším vlivem (stresorem), k jehož zvládnutí nemá podle svého mínění dostatečnou adaptační kapacitu; stresorem je proto nejen sám vnější podnět, ale i očekávání, že takový podnět člověk nezvládne.“ (Matoušek, 2008, s. 215)

Lidská agresivita se vysvětluje různě. Psychoanalytik Sigmund Freud (in Jankovský 2003) ke konci svého života tvrdil, že lidé čerpají ze dvou základních zdrojů energie, kterými jsou životodárné a o rozkoš usilující libido a thanatos, destruktivní instinkt smrti. Podle Freuda vedou ke zřejmým rozporům v lidském chování právě konflikty vyvolané těmito dvěma energiemi. Agresivitu vysvětloval destruktivní energií pudu thanatos.

V roce 1950 přišel K. Lorenz (in Jankovský 2003) s názorem, že agrese je důsledkem vrozených, genetických faktorů, které vyvolávají automatické nepřátelské reakce namířené proti druhým. Agresivní energie se v jedinci neustále hromadí, dokud se nestane něco, co spustí její uvolnění. Spouštěcí signál je většinou druhově specifický. Často jej představuje nějaké výhrůžné gesto, jako například nepřátelský pohled, nebo překročení hranic osobního teritoria. Agresivní energie se v jedinci neustále hromadí, podobně jako když kapající přívod vody plní nádrž. Hladina příliš vzroste, agrese přeteče. Společnost by měla poskytovat svým členům příležitost k tomu, aby tuto agresivní energii bezpečně uvolnili. U lidí, kteří mají

příležitost pozorovat násilí druhých nebo vyjádřit svou vlastní agresivitu nějakým společensky akceptovatelným způsobem (například v agresivních sportech), dojde ke katarzi (očistění), při níž spotřebují vlastní agresivitu, a tak přispějí k bezpečnosti společnosti. Lorenzův model se stal známým a velmi populárním. Přesto však neexistuje mnoho důkazů, které by potvrdily, že příležitosti k uvolnění agrese ji opravdu redukuje. Dokonce se zdá, že pravdou je možná pravý opak.

V roce 1939 navrhl J. Dollard (in Jankovský 2003) a jeho kolegové pro zřejmé nelogičnosti v lidské agresivitě jiné vysvětlení. K agresivnímu chování dojde tehdy, když jsme frustrováni ve svých snahách dosáhnout nějakého cíle nebo uspokojit nějakou potřebu. Když tedy máme uspokojeny své základní potřeby a daří se nám dosahovat svých cílů, nejednáme agresivně. Z toho vyplývá, že přirozený stav lidských bytostí je neagresivní. Jsme-li však ve své snaze dosáhnout cíle frustrováni, což může být způsobeno třeba běžnými společenskými konvencemi, například dlouhým čekáním ve frontě na jízdenku na vlak, stáváme se agresivními. Podle tohoto názoru vzniká dlouhotrvající nebo intenzivní lidská agresivita ve společenských podmínkách deprivace a stresu, kdy člověk nemůže dosáhnout jednoduchých každodenních cílů. Frustrace dle tohoto modelu vede vždy k agresivnímu chování. Tuto myšlenku kritizoval Bandura (in Jankovský 2003), který zdůraznil, že lidé na frustraci při úsilí o dosažení cílů reagují mnoha různými způsoby. Některé z těchto reakcí jsou agresivní, jiné však mohou být pasivnější. Například Seligman (in Jankovský 2003) ukázal, že ustavičná frustrace může vést k pasivnímu stavu, který nazval naučená bezmocnost a který je podle něj jádrem deprese. Hypotézu frustrace – agrese také kritizoval L. Berkowitz (in Jankovský 2003), který poukazuje na to, že existují případy, kdy agresivní chování není způsobeno frustrací. Příkladem může být boxer nebo vyhazovač, který jedná agresivně, protože je za to placen. Agrese může mít mnoho různých forem. Používání téhož slova pro všechny její formy je zavádějící. Přestože hypotéza frustrace-agrese zřejmě nemůže vysvětlit všechny formy lidské agrese, je nepochybně užitečným nástrojem pro vysvětlení mnoha jevů, jako například relativně nižšího výskytu domácího násilí v rodinách s vysokým příjmem, kde můžeme předpokládat nižší hladinu každodenního stresu. Ale úplné vysvětlení nepřináší, protože i zde existují výjimky. Ve většině rodin s nízkým příjmem se násilí nevyskytuje a naopak se občas vyskytne v rodinách bohatých.

A. Bandura (in Jankovský 2003) předpokládá, že agrese je naučená. Lidé se chovají agresivně, protože se naučili, že se jim to vyplatí. Mohli se to naučit napodobováním v dětství nebo v adolescenci, na základě vlastní zkušenosti nebo prostě pozorováním druhých. Když někdo jedná agresivně a potom zjistí, že jeho chování je nějakým způsobem posíleno, třeba

tak, že dostane to, co chtěl, bude pravděpodobně jednat agresivně znovu. Také když vidí, že je za agresivní jednání odměněn někdo jiný, naučí se ho napodobovat díky zástupnému podmiňování. Na frustraci lze reagovat nejrůznějšími způsoby, protože lidé se učí i jiné než jen agresivní reakce. Někteří reagují na frustraci tím, že se uklidňují alkoholem nebo drogami, zatímco jiní se snaží racionalizovat svoji frustraci a zbavit se jí tak, že si ji nějak vysvětlí. Další se mohou snažit ze situace uniknout nebo ještě úporněji usilovat o její vyřešení. Každou z těchto reakcí je možné se naučit místo agresivního jednání. Bandurův model naznačuje, že příklady chování, které vidíme kolem sebe, hrají důležitou úlohu v řízení vlastního chování a v učení se alternativním formám jednání. Je-li tomu skutečně tak, nabývá na významu otázka násilí v televizi, neboť televize přináší dětem a adolescentům příležitost naučit se něco o světě, ve kterém žijí. Dosud se vedou spory o tom, zda násilí v televizi má skutečně takový význam, a značné množství výzkumů ukazuje, že je to pravděpodobné. (Jankovský, 2003, s. 116-120)

Míra adekvátnosti volby základních přizpůsobovacích technik u normálních jedinců i osob psychicky abnormálních je zřejmá zejména v konfliktních, frustračních, stresových životních situacích. Můžeme rozlišovat dvě skupiny konfliktů: konflikty interpersonální a intrapersonální. Oba typy konfliktů vedou často např. k výkyvům v pracovním výkonu, k poruchám duševní rovnováhy apod. Interpersonální konflikt můžeme definovat jako situaci, při které se střetá jednotlivec s vnějším prostředím, s jinými lidmi. Intrapersonální konflikt můžeme definovat jako situaci, při níž se střetnou protichůdné síly (motivy) uvnitř osobnosti samotné. Časté je rozdělování konfliktů na skryté a zjevné. Zjevný konflikt můžeme vnímat např. podle výrazu tváře a mrazivé atmosféry při příchodu nežádoucí návštěvy. Výskyt konfliktů lze snížit tím, že se sníží výskyt frustrací a zredukují se výhody získané agresí. Při řešení konfliktů se ukazují jako značně neúčinné a ztrátové strategie, kdy se postupuje tak, že jeden vyhrává, druhý prohraje. Za nevhodné se považují konflikty typu karetních her, kdy se obě strany snaží postupně vynášet stále vyšší trumfy. Také strategie falešných slibů je neúčinná, stejně jako lži a podvody. Podstatně nadějnější jsou strategie benevolentní, kdy účastník je ochoten podstoupit určité ztráty a přistoupit na smírné řešení. Při řešení konfliktů a jakýchkoliv změn nám může významně pomoci sociální podpora poskytovaná např. přítelem, příbuzným, restrukturační pracovních aktivit, eliminace časových stresorů, relaxace, zvýšení fyzické kondice, čisté svědomí, pravdivost, modlitba. (Kohoutek, 2003, s. 89-93)

Jak popisuje Price, všichni žijeme se stresem, napětím, které cítíme při konfrontaci s novou nebo ohrožující situací. Vysokoškolští studenti se nijak neliší od ostatních, protože i oni zažívají stres a napětí v dnešním světě. Neustále čelí novým situacím, kdy je výsledek často nejistý. Mohou poprvé žít samostatně. Jejich pocit sebedůvěry a blahobytu je zpochybňován problémy a řízením času. Bez toho, aby pochopili proč, mohou být rozčilení nebo úzkostliví, smutní nebo frustrovaní. Když se mladí dospělí stávají ochromenými stresem, někdy se stávají někým jiným. Rodiče se často cítí jako nedostatečně reagující na stres, který zažívají jejich děti. Stres není vždy špatný. Přiměřená úroveň stresu může účinně motivovat studenta k růstu, úspěchu a spokojenosti. (PRICE, K. [online]. [cit. 21.5.2018].)

11.1 Syndrom vyhoření

Vyhoření není nemoc, kterou můžete chytit, ani nejde o rozpoznatelnou událost nebo stav, protože jde o proces, který často začíná už velmi v průběhu kariéry pomáhajícího. Jeho semínka mohou být dokonce obsažena v hodnotových systémech mnoha pomáhajících profesí a v osobnostech těch, které tyto profese přitahují. Mnohé profese také povzbuzují své adepty k rozvoji představ o sobě jako o těch, kdo hrdinsky pomáhají a mohou nepřetržitě dávat druhým, řešit jejich problémy, prožívat jejich bolesti, naplňovat jejich potřeby a sami zůstat silní a šťastní. To se může spojit s osobností těch, jež taková práce přitahuje, přičemž může jít o lidi, kteří svou vlastní bolest vždy drželi na uzdě a vždy byli nápomocní všem členům rodiny. Fineman (in Hawkins, Shohet 2004) popisuje vyhoření jako stav emočního a tělesného vyčerpání s nedostatkem zájmu o práci a nízkou důvěrou v druhé. Dle Pinese (in Hawkins, Shohet 2004) je vyhoření důsledek neustálého nebo opakovaného emočního tlaku spojeného s intenzivní účastí s lidmi po dlouhá období. Taková intenzivní účast je obvyklá zejména ve zdravotnických a školských profesích a v sociálních službách, kde je náplní práce zabývat se psychickými, sociálními a tělesnými problémy druhých lidí. Vyhořením je třeba zabývat se dřív, než k němu dojde. To znamená zamyslet se nad svou stínovou motivací k práci v pomáhajících profesích, sledovat své vlastní příznaky stresu a vytvářet si zdravý systém podpory, postarat se o vlastní smysluplný aktivní život mimo roli pomáhajícího.

Další stránkou vyhoření je apatie a ztráta zájmu, jež se vyvíjí u pomáhajících, kteří se uprostřed své profesní dráhy přestanou učit a vyvíjet. Začnou se spoléhat na zavedené vzorce vztahů s klienty a nové klienty berou jen jako opakující se představitele klientů, s nimiž se setkali již dříve. Preventivní přístup k vyhoření musí zahrnovat vytváření učícího prostředí, které trvá stejně dlouho jako profesní dráha pomáhajícího. (Hawkins, Shohet, 2004, s. 33)

Typickými projevy syndromu vyhoření jsou:

- neangažovaný vztah ke klientům, snaha vyhýbat se intenzivním a delším kontaktům s nimi;
- lpění na standardních a zavedených postupech, ztráta citlivosti pro potřeby klientů;
- práci je věnováno nutné minimum energie;
- preference administrativních činností a činností směřujících ven z vlastní instituce před činnostmi, jež vyžadují kontakt s klienty;
- důraz na pracovní pozici, na služební postup, na formální pravomoci, na mzdu;
- převládající skepse v úvahách o účinnosti služby;
- časté pracovní neschopnosti, žádosti o neplacené volno;
- pocity depersonalizace, vyčerpání;
- omezování komunikace s kolegy. (Matoušek, 2003, s. 55)

11.2 Syndrom pomáhajícího

Dle Schmidbauera (in Matoušek 2003) je syndrom pomáhajícího je specifická narcistická porucha, jejímž prostřednictvím pracovník v pomáhající profesi řeší, většinou nevědomě, své rané trauma odmítnutého dítěte. Pokud je pomáhající profese provozována bez supervize, jen prohlubuje tuto nekončící a nenasytnou touhu po vděčnosti a obdivu. Syndromem pomáhajícího netrpí jen jednotlivci, ale celé instituce. Povolání pomáhajícího vyžaduje soustavnou supervizi, protože při práci, kterou vykonávají, se nelze řídit pouze vlastním svědomím. Krátkodobá cvičná terapie je dobrým začátkem, přestože jen těžko se v ní dá navodit situace, v níž by se pomáhající stal opravdovým příjemcem pomoci. Ve výcviku je kvůli jiným, ne kvůli sobě.

Není snadné stanovit, kdy je člověk v profesionální pozici pomáhajícího psychicky fit a kdy je postižen duševní poruchou. Jde o altruistické, společností uznávané chování, o pomoc druhým, které nebývá zvykem zkoumat, i když je nasnadě, že základem pomáhání mohou být i sobecké motivy provázené agresivitou nebo skrývaná potřeba po moci. Jedinou účinnou a produktivní cestou ke zlepšení situace je dlouhodobý a důkladný výcvik končící aprobací a po celou dobu výkonu pomáhající profese soustavná supervize. (Matoušek, 2003, s. 59)

12 PRŮZKUM

V této kapitole představím metodologii, kterou jsem ve své práci zvolila, cíl práce a průzkumné otázky. Má diplomová práce se zabývá motivací studentů ke studiu na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy, přičemž se jedná o studenty oboru Sociální a charitativní práce.

12.1 Metoda kvantitativního průzkumu

Z důvodu vyhodnocení motivace studentů ke studiu jsem jako nejvhodnější zvolila kvantitativní metodu průzkumu.

Vzorem kvantitativního přístupu k průzkumu v sociálních vědách jsou metody přírodních věd. Předpokládá se, že lidské chování můžeme do jisté míry měřit a předpovídat. Kvantitativní průzkum využívá náhodné výběry, experimenty a silně strukturovaný sběr dat pomocí testů, dotazníků nebo pozorování. Konstruované koncepty zjišťujeme pomocí měření, v dalším kroku získaná data analyzujeme statistickými metodami s cílem je explorovat, popisovat nebo ověřovat pravdivost našich představ o vztahu sledovaných proměnných. V rámci kvantitativního průzkumu je třeba, aby metody odpovídaly co nejvíce předmětu zkoumání. Mělo by se měřit to, co se skutečně měřit má, tzn., aby bylo zkoumání validní. Měření musí být také spolehlivé, aby i při šetření jinou osobou byl zachován stejný výsledek.

Předností kvantitativního průzkumu je možnost zobecnění na populaci, dále relativně rychlý sběr a analýza dat, přesnost numerických dat, nezávislost výsledků na průzkumníkovi. Pro mě byla hlavní předností využitelnost metody u velké skupiny. Jako nevýhodu hodnotím skutečnost, že průzkumník je omezen reduktivním způsobem získávání dat. (Hendl, 2005, s. 46-49)

12.2 Technika sběru dat

Jako techniku sběru dat jsem zvolila standardizovaný dotazník, který patří mezi základní metody kvantitativního průzkumu. Obsahuje dvanáct uzavřených otázek a dvě otázky otevřené.

Podstata dotazníkové techniky spočívá v tom, že potřebné informace získáváme prostřednictvím písemného dotazu. Respondent vyplňuje dotazník sám. Znamená to, že komunikační tok mezi badateli a respondentem je zprostředkován jen sériemi písemných otázek, které pokrývají zkoumanou oblast problému. Technika dotazníku je dobrý operativní prostředek sběru informace, není náročná ani po stránce organizační a je také dosti levná. Pro

všechny tyto vlastnosti se rychle stala nejpoužívanějším způsobem sběru informace v našich současných empirických šetřeních v oblasti sociologie. (Zich, 2014, s. 47)

12.3 Cíl průzkumu

Cílem práce je analyzovat, co motivuje ke studiu studenty Sociální a charitativní práce na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy, proč se rozhodli pro tuto fakultu, čeho chtějí dosáhnout a co je pohání ke studiu.

Hlavní průzkumná otázka tedy zní: Co motivuje studenty oboru Sociální a charitativní práce ke studiu na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy?

Okruhy průzkumu:

1. Pokud jste studentem/studentkou bakalářského studia, hodláte pokračovat dále na magisterské studium HTF UK?
2. Jste věřící?
3. Jak jste se dozvěděl(a) o Husitské teologické fakultě UK?
4. Proč jste se rozhodl(a) pro studium Husitské teologické fakulty UK?
5. Proč jste se rozhodl(a) pro studium oboru Sociální a charitativní práce
6. Co očekáváte od vystudování oboru?
7. Působíte v oboru?
8. V oboru působím jako:
9. Co očekáváte od studia oboru Sociální a charitativní práce?
10. Co očekáváte od studia na Husitské teologické fakultě UK?

Předpokládám, že nadpoloviční většina studentů si studium na HTF UK zvolila jako pojistku proti nepřijetí na vysokou školu.

Předpokládám, že studenti od vystudování oboru nejčastěji očekávají zvýšení kvalifikace.

Předpokládám, že nadpoloviční většina studentů se pro studium oboru SACH rozhodla kvůli touze pomáhat lidem.

12.4 Průzkumný vzorek

Průzkumný vzorek tvoří studenti oboru Sociální a charitativní práce Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy, a sice bakalářského i magisterského studia.

„Cílem studijních oborů Sociální a charitativní práce, je příprava vysokoškolsky kvalifikovaných odborníků pro regulované povolání sociální pracovník/sociální pracovnice, zaměřené na všeobecnou sociální práci s integrovanými teologickými dovednostmi pro pracovní činnosti a kompetence v oblastech: praktické sociální péče, sociální práce a sociálních služeb v církevní a mimocírkevní oblasti; profesí v působnosti státní správy; profesí kulturně, literárně a publicisticky zaměřených; teoretické činnosti v sociálně vědní oblasti, či vědecko-výzkumné práce. Charakteristický je interdisciplinární charakter studijních oborů. Studium má absolventům usnadnit odbornou orientaci v problémech současné společnosti, v sociálním terénu zahrnujícím široké spektrum sociálních dysfunkcí člověka, v psychologii a v psychopatologii člověka, ve speciálních komunikačních technikách a připravit je na práci v sociálních programech, pro realizace nových koncepcí sociální práce, pro tvorbu a realizaci účinných metod sociální práce a sociálních služeb i pro otevřený a humánní přístup k jednotlivcům i rizikovým cílovým sociálním či populačním skupinám. Absolventi bakalářského a navazujícího oboru Sociální a charitativní práce mají možnost profesního uplatnění zejména:

- *při sociální práci s lidmi v nouzi či v kritické situaci (nezaměstnaní, lidé bez domova, jednotlivci či rodiny v krizi, domácí násilí, osoby v akutním ohrožení sociální dezorganizace nebo vyloučení apod.)*
- *při sociální práci s lidmi závislými na návykových látkách nebo s patologickými hráči*
- *při sociální práci a sociálních službách pro lidi se zdravotním, mentálním a smyslovým postižením, či lidmi se specifickými poruchami učení a chování*
- *při sociální práci s lidmi ve výkonu trestu odnětí svobody či po výkonu tohoto trestu a jejich rodinami*
- *při podpoře, pomoci a péči o lidi chronicky nemocné, o seniory a osoby umírající.“*
(HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA. *O katedře*. [online]. [cit. 2. 6. 2018])

Dotazníky mezi studenty byly rozesílány elektronickou formou prostřednictvím sociálních sítí. Vyplnění dotazníku bylo zcela anonymní a dobrovolné. Šetření probíhalo

během dubna a května 2018. Nazpět e-mailem se mi podařilo dostat sto dva vyplněných dotazníků.

12.5 Etické zásady

Při vytváření dotazníků jsem se řídila obecně platnými etickými zásadami. Vyplnění dotazníků studenty bylo zcela anonymní a dobrovolné. Žádná z otázek nebyla sugestivní ani manipulativní. „*Etické principy jsou závazné a veřejné. Všichni účastníci musí být poučeni o svých právech a souhlasit s dohodnutými principy dříve, než výzkum začne.*“ (Hendl, 2012, s. 34)

Otázka etiky je pro obor Sociální a charitativní práce nepostradatelná. Matoušek definuje pravidla pro tzv. dobrou praxi, patří sem např. respektování klienta (úcta), upřímnost a důvěryhodnost ve vztahu ke klientovi, vzdělanost a dovednost pracovníka, účinnost a užitečnost práce, legitimita práce a odpovědnost. (Matoušek, 2003, s. 39)

Základním pilířem oboru je **Etický kodex sociálních pracovníků**.

„Je nejen posláním, ale i povinností sociálního pracovníka vykonávat sociální práci svědomitě, zodpovědně, iniciovat spolupráci multidisciplinárních týmů a dodržovat při výkonu této profese nejvyšší možné standardy profesionality v souladu s právními předpisy a dostupnými vědeckými poznatky. Závazek k respektování etiky sociální práce je základním aspektem kvality výkonu sociální práce. Etické povědomí je zásadní a neoddělitelnou součástí profesní činnosti každého sociálního pracovníka.“ (SPOLEČNOST SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ V ČR. [online]. [cit. 23.5.2018].)

13 VÝSLEDKY PRŮZKUMU A ZÁVĚRY ŠETŘENÍ

V této kapitole se budu věnovat interpretaci získaných dat a výsledkům mého dotazníkového šetření.

Nejprve bych ráda shrnula kolik a jakých studentů se do výzkumu zapojilo.

Nejvíce dotazovaných byly studentky, přibližně 90%, což jistě není nijak překvapivé, protože v oboru sociální práce je mužské zastoupení mnohem nižší.

Tabulka č. 1: *Pohlaví*

Pohlaví	Žena	Muž
	90,20%	9,80%

Zdroj: *Vlastní šetření*

Nejčastěji odpovídali studenti bakalářského studia, což se dá vysvětlit tím, že mají mnohem bližší spojení s fakultou, než studenti magisterského studia, kteří už mnohdy pracují na plný úvazek.

Tabulka č. 2: *Typ studia*

Studium	Bakalářské	Magisterské
	68,60%	33,30%

Zdroj: *Vlastní šetření*

U otázky na ročník studia převažovali studenti vyšších ročníků bakalářského studia.

Tabulka č. 3: *Ročník studia*

Ročník studia	1. ročník Bc.	2. ročník Bc.	3. ročník Bc.	1. ročník nMgr.	2. ročník nMgr.	Jiný ročník studia
	16,80%	26,70%	21,80%	11,90%	17,80%	5%

Zdroj: *Vlastní šetření*

U otázky věku studentů převažovali studenti ve věku od 19 do 26 let.

Tabulka č. 4: *Věk*

Věk	19 - 26 let	27 - 40 let	40 let a více
	82,30%	14,70%	2,90%

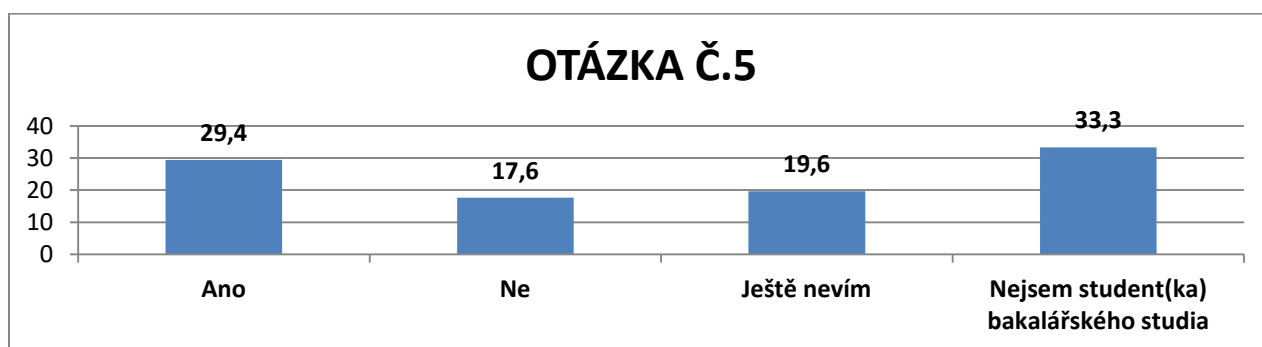
Zdroj: *Vlastní šetření*

OTÁZKA Č. 5: Pokud jste studentem/studentkou bakalářského studia, hodláte pokračovat dále na magisterské studium HTF UK?

Cílem průzkumné otázky bylo zjistit, zda studenti bakalářského studia mají v plánu pokračovat dále na magisterské studium na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy. Respondentům byla nabídnuta možnost výběru ze čtyř odpovědí a to: *ano, ne, ještě nevím, nejsem student(ka) bakalářského studia.*

Níže je přiložen graf, který ukazuje procentuální rozložení odpovědí.

Graf č. 1: *Pokud jste studentem/studentkou bakalářského studia, hodláte pokračovat dále na magisterské studium HTF UK?*

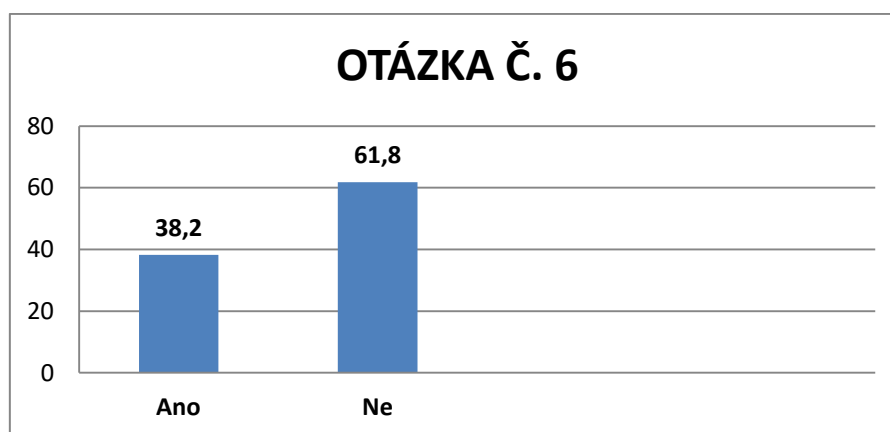
Zdroj: *Vlastní šetření*

OTÁZKA Č. 6: Jste věřící?

Cílem průzkumné otázky bylo zjistit, zda jsou studenti oboru Sociální a charitativní práce na HTF UK věřící či ne. Respondentům byla nabídnuta možnost výběru ze dvou odpovědí a to: *ano, ne.*

Níže je přiložen graf, který ukazuje procentuální rozložení odpovědí.

Graf č. 2: *Jste věřící?*

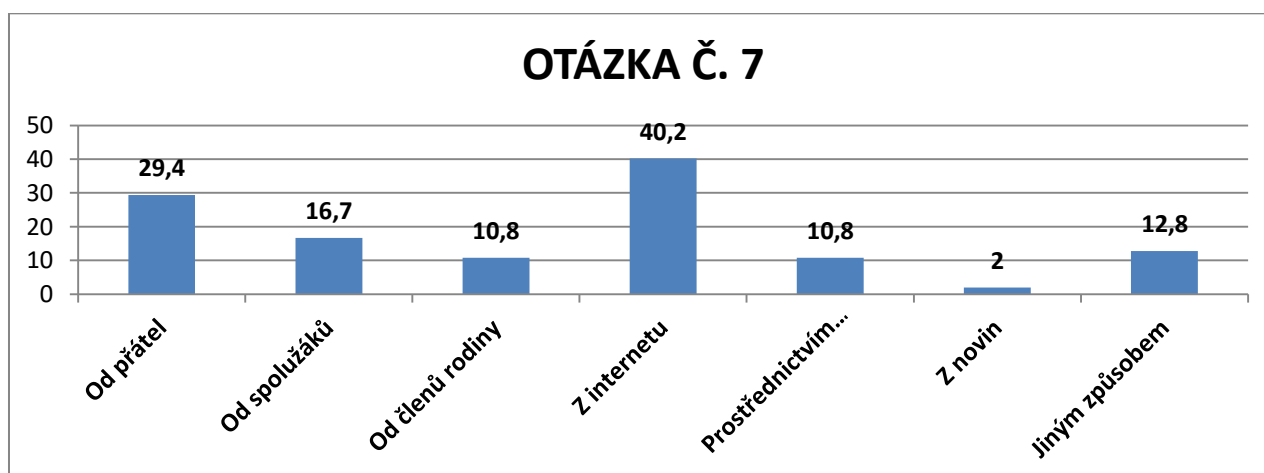
Zdroj: *Vlastní šetření*

OTÁZKA Č. 7: Jak jste se dozvěděl(a) o Husitské teologické fakultě UK?

Cílem průzkumné otázky bylo zjistit, jakým způsobem se oslovení studenti dozvěděli o možnosti studovat Husitskou teologickou fakultu UK. Na výběr byly odpovědi: *od přátel, od spolužáků, od členů rodiny, z internetu, prostřednictvím burzy škol, z novin* či *jiným způsobem*.

Níže je přiložen graf, který ukazuje procentuální rozložení odpovědí.

Graf č. 3: *Jak jste se dozvěděl(a) o Husitské teologické fakultě UK?*

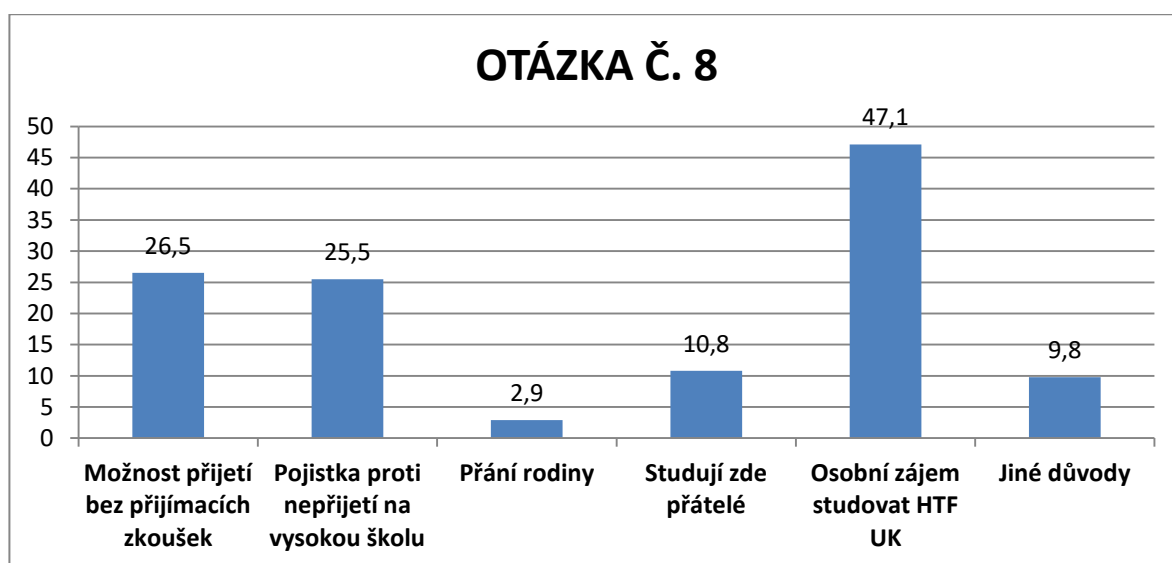
Zdroj: *Vlastní šetření*

OTÁZKA Č. 8: Proč jste se rozhodl(a) pro studium Husitské teologické fakulty UK?

Cílem průzkumné otázky bylo zjistit, co vedlo studenty k výběru Husitské teologické fakulty UK. Na výběr měli varianty odpovědí: *možnost přijetí bez přijímacích zkoušek, pojistka proti nepřijetí na vysokou školu, přání rodiny, studují zde přátelé, osobní zájem studovat HTF UK a jiné důvody.*

Níže je přiložen graf, který ukazuje procentuální rozložení odpovědí.

Graf č. 4: Proč jste se rozhodl(a) pro studium Husitské teologické fakulty UK?

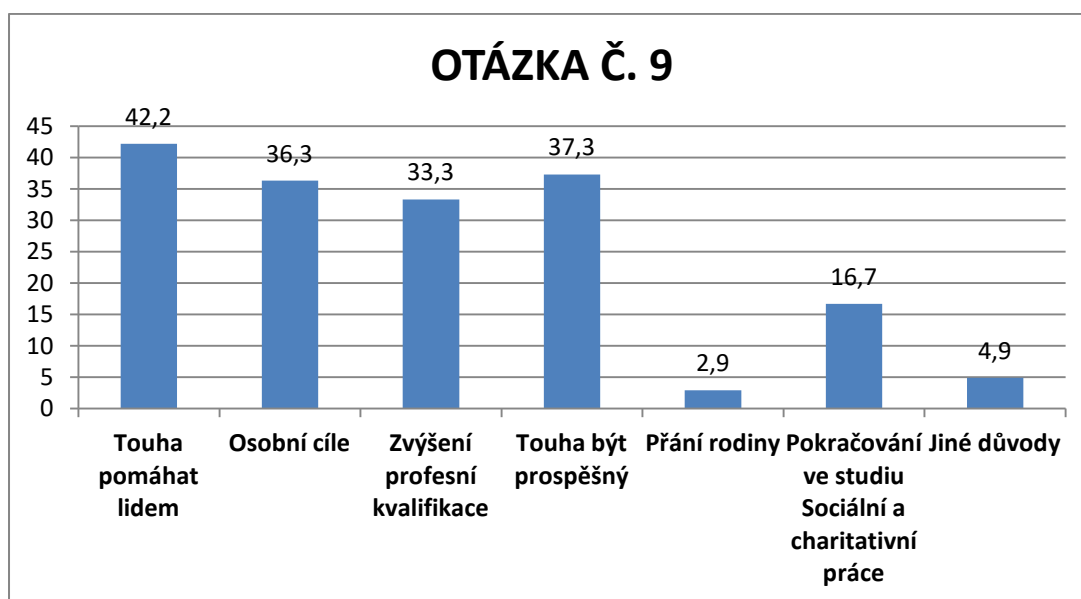
Zdroj: Vlastní šetření

OTÁZKA Č. 9: Proč jste se rozhodl(a) pro studium oboru Sociální a charitativní práce?

Cílem průzkumné otázky bylo zjistit, co vedlo studenty ke studiu samotného oboru Sociální a charitativní práce. Na výběr byly varianty odpovědí: *touha pomáhat lidem, osobní cíle, zvýšení profesní kvalifikace, touha být prospěšný, přání rodiny, pokračování ve studiu Sociální a charitativní práce a jiné důvody.*

Níže je přiložen graf, který ukazuje procentuální rozložení odpovědí.

Graf č. 5: Proč jste se rozhodl(a) pro studium oboru Sociální a charitativní práce?

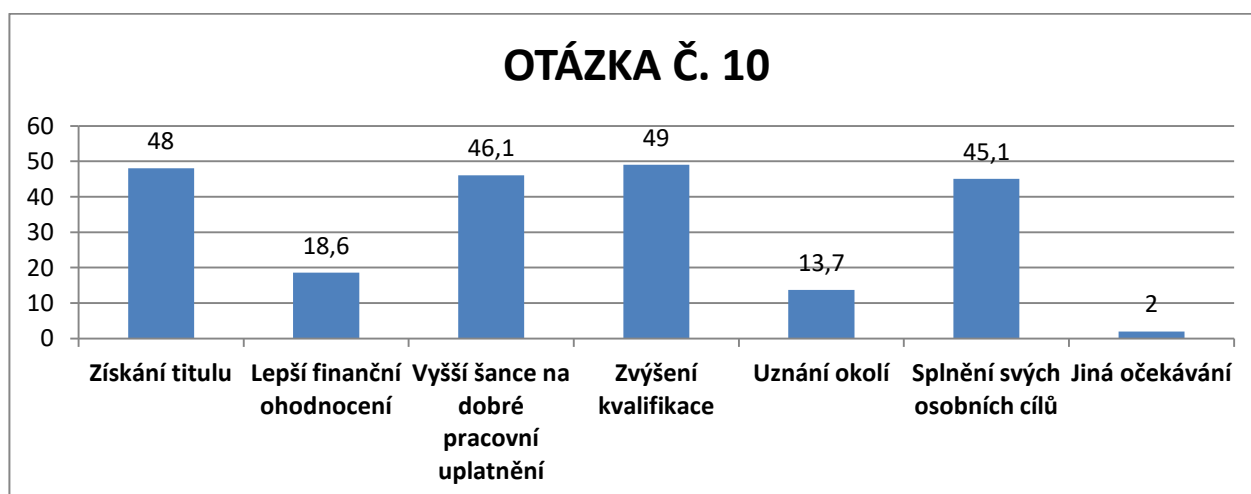
Zdroj: Vlastní šetření

OTÁZKA Č. 10: Co očekáváte od vystudování oboru?

Cílem průzkumné otázky bylo zjistit, co si studenti slibují od vystudování oboru. Na výběr byly varianty odpovědí: *získání titulu, lepší finanční ohodnocení, vyšší šance na dobré pracovní uplatnění, zvýšení kvalifikace, uznání okolí, splnění svých osobních cílů a jiná očekávání.*

Níže je přiložen graf, který ukazuje procentuální rozložení odpovědí.

Graf č. 6: Co očekáváte od vystudování oboru?

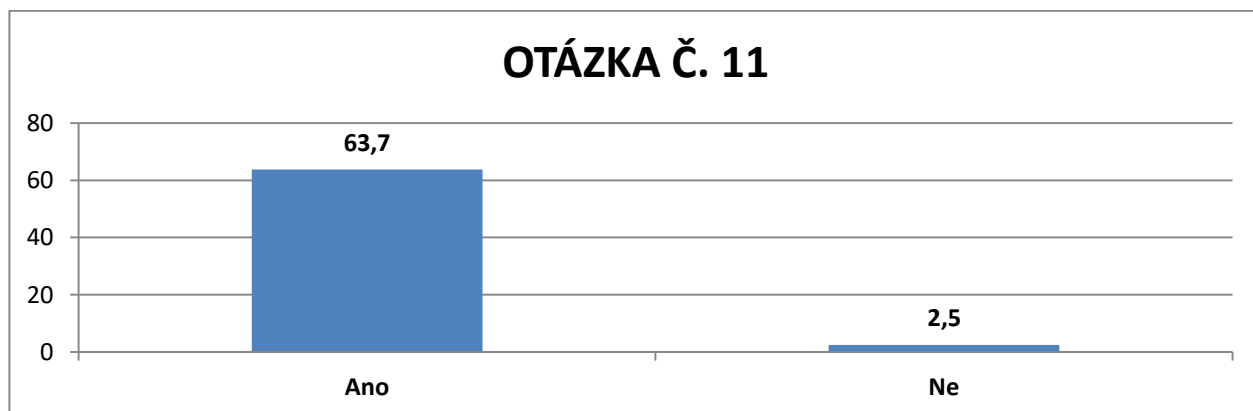
Zdroj: Vlastní šetření

OTÁZKA Č. 11: Působíte v oboru?

Cílem průzkumné otázky bylo zjistit, zda studenti působí v oboru. Měli na výběr z variant odpovědí: *ano* či *ne*.

Níže je přiložen graf, který ukazuje procentuální rozložení odpovědí.

Graf č. 7: *Působíte v oboru?*

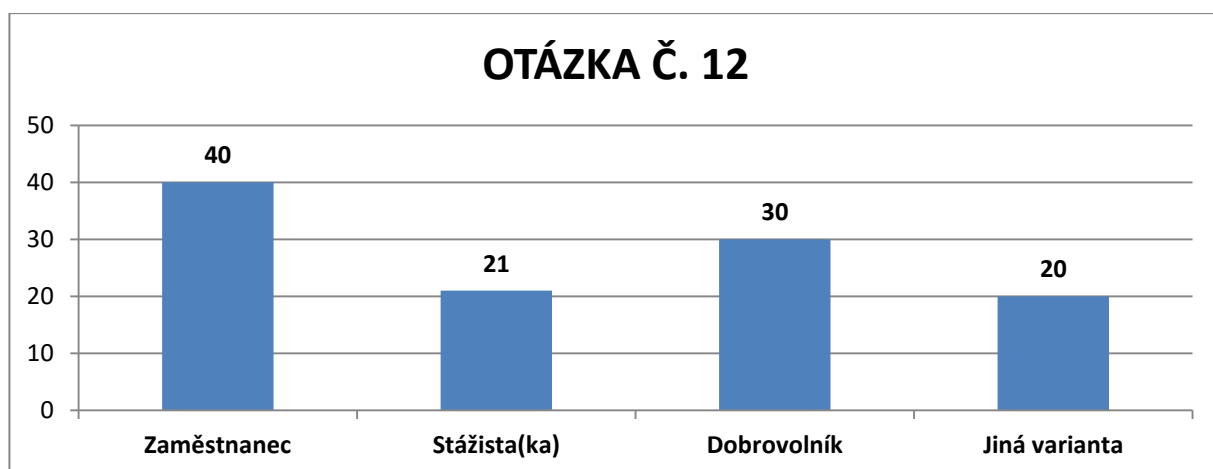
Zdroj: *Vlastní šetření*

OTÁZKA Č. 12: V oboru působím jako:

Cílem průzkumné otázky bylo zjistit konkrétní podoby působení studentů v oboru. Na výběr měli z variant odpovědí: *zaměstnanec*, *stážista(ka)*, *dobrovolník* a *jiná varianta*.

Níže je přiložen graf, který ukazuje procentuální rozložení odpovědí.

Graf č. 8: *V oboru působím jako*

Zdroj: *Vlastní šetření*

OTÁZKA Č. 13: Co očekáváte od studia oboru Sociální a charitativní práce?

Předposlední otázka celého dotazníku byla otevřená, tudíž měli studenti zcela volný prostor pro své odpovědi. Tuto možnost využila obrovská část dotazovaných studentů, což mě velice mile překvapilo a utvrdilo v tom, že tento dotazník byl hlavně pro samotné studenty zajímavý. Odpovědi studentů byly veskrze pozitivní a vyzařují veliký respekt k oboru a fakultě samotné. Vybrala jsem tedy odpovědi, které se objevovaly nejčastěji:

- rozšíření znalostí
- zvýšení kvalifikace
- naučím se vše potřebné, co budu potřebovat v praxi
- smysluplnost a praktičnost
- lepší možnosti uplatnění
- prohloubení znalostí a získání více praktických dovedností
- základní přehled o sociální práci, možnost získání práce po studiu, díky praxím ze školy
- že mne připraví na práci sociálního pracovníka
- titul
- zkušenosti, kontakty, příjemně strávený čas
- naučit se pracovat s lidmi
- zlepšení komunikačních dovedností
- Vzdělání
- kompetence k výkonu sociální práce
- empatické prostředí
- osobní rozvoj
- jiný pohled na svět

OTÁZKA Č. 14: Co očekáváte od studia na Husitské teologické fakultě UK?

Poslední otázka celého dotazníku byla také otevřená, tudíž měli studenti opět zcela volný prostor pro své odpovědi. Tuto možnost využila i nyní obrovská část dotazovaných studentů. Odpovědi studentů byly taktéž veskrze pozitivní, vyzařující veliký respekt k oboru a fakultě samotné. Vybrala jsem tedy odpovědi, které se objevovaly nejčastěji:

- lepší uplatnění
- zvýšení prestiže
- naučím se vše prospěšné, co budu potřebovat v praxi
- přátelské prostředí
- očekávám možnosti stáží v zahraničí
- titul
- že mne připraví na práci v SP
- získání titulu, rozšíření znalostí v sociální a teologické oblasti
- zlepšení povědomí o náboženstvích, církvích, víře
- přátele a rodinnou atmosféru
- zajímavé poznatky z propojení teologie a sociální práce, psychologie a psychiatrie
- více znalostí, vědomostí
- teologický přesah do oboru sociální práce
- odbornou přípravu na výkon profese
- rodinné zázemí malé školy
- odbornost a dobrý přístup ke studentům
- vzdělání, praxi
- individuální pojetí díky menšímu množství studentů
- náboženský život ve škole
- studium Bible
- nalezení nových přátel
- respekt ke studentům, všichni jsme si rovni

14 SHRUTÍ PRŮZKUMU A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Výsledky dotazníkového šetření jsem již uvedla v kapitole 13, nyní se budu věnovat interpretaci výsledků, shrnutí průzkumu a zodpovězení předpokladů.

Pátá průzkumná otázka zjišťuje, zda oslovení studenti mají v plánu pokračovat dále na magisterské studium na Husitské teologické fakultě UK. Ukázalo se, že nejčastěji označili studenti variantu odpovědi: *Nejsem student(ka) bakalářského studia* (33,3%). Což značí, že si studenti otázku chybně vyložili či nepochopili, jelikož 70% respondentů byli právě studenti bakalářského studia. Další nejčastěji zvolenou variantou odpovědi bylo to, že studenti *chtějí pokračovat dále* (29,4%) na magisterské studium HTF UK, což je pro fakultu pozitivní a znamená to, že je pro své studenty dostatečně atraktivní na to, aby si ji zvolili i na následující dva roky a více. Varianty odpovědí *nechci* (17,6%) dál studovat na HTF UK nebo *ještě nevím* (19,6%), zda chci dále studovat na HTF UK byly víceméně vyrovnané. Dá se říci, že studenti spíše chtějí pokračovat ve studiu na HTF UK dále, což značí význam existence navazujícího magisterského studia a také jeho potřebnost pro studenty a obor jako takový, jelikož možností kde v České republice navázat na studium oboru je skutečně málo. A právě Husitská teologická fakulta nabízí, svým přesahem do duchovní práce a studia teologie, zajímavý pohled pro studenty, kteří předtím studovali na jiných fakultách.

Šestá průzkumná otázka zjišťuje, zda jsou dotazovaní studenti věřící či ne. Nejčastěji studenti odpovídali, že *nejsou věřící* (téměř 62%), což je výsledek myslím si očekávaný. Nicméně to, že se k variantě *jsem věřící* přiklonilo téměř 40% studentů, mě překvapilo. Zajímavé však je zjištění, že studium na teologické fakultě volí tolik nevěřících studentů. Troufám si říci, že je to i díky toleranci fakulty a hlavně vyučujícím, kteří výuku teologických předmětů nepojímají nijak dogmaticky a násilně.

Sedmá průzkumná otázka zjišťuje, jakým způsobem se studenti dozvěděli o možnosti studovat Husitskou teologickou fakultu UK. Nejčastěji studenti odpovídali, že se o HTF UK dozvěděli *z internetu* (přibližně 40%), což je v dnešní online době asi očekávaná skutečnost. Další možností, jak se studenti dozvěděli o existenci HTF UK bylo *od přátel* (29,4%), což je samozřejmě jeden z nejčastějších způsobů, jak získat informace od někoho komu důvěřujeme a spoléháme na jeho doporučení. Další odpovědi byly téměř vyrovnané, jednalo se o varianty: *od spolužáků* (16,7%), *od členů rodiny* (10,8%), *prostřednictvím burzy škol* (10,8%) či *jiným způsobem* (12,8%). Zcela očekávaně se nejméně studentů dozvědělo o HTF UK *prostřednictvím novin* (2%), což jistě není nijak překvapující.

Osmá průzkumná otázka zjišťuje, proč se studenti rozhodli právě pro Husitskou

teologickou fakultu UK. Nejčastějším důvodem byl *osobní zájem studovat tuto fakultu* (47%), což je myslím si veskrze pozitivní zjištění. Téměř podobně studenti volili odpovědi: *možnost přijetí bez přijímacích zkoušek* (26,5%) a *pojistka proti nepřijetí na vysokou školu* (25,5%). Pro uchazeče o studium je samozřejmě velmi atraktivní možnost absolvovat pouze přijímací pohovor a rovněž si téměř každý uchazeč volí nějakou variantu takzvané pojistky, co kdyby náhodou. Varianty odpovědí: *studuji zde přátelé* (10,8%) a *jiné důvody* (9,8%) měly rovněž téměř shodné výsledky. Naopak nejméně častá byla odpověď: *prání rodiny* (2,9%). Každý student by měl studovat hlavně to, co chce on sám, neměl by být k ničemu nucen.

Devátá průzkumná otázka zjišťuje, co vedlo studenty ke studiu oboru Sociální a charitativní práce, proč se pro něj rozhodli. U této otázky se studenti v téměř všech odpovědích shodli. Nejčastěji zvolenou odpovědí byla *touha pomáhat lidem* (asi 42%), dále *osobní cíle studenta* (36,3%), *zvýšení profesní kvalifikace* (33,3%) a *touha být prospěšný* (37,3%). Dle mého názoru, je touha pomáhat lidem a být prospěšný, u začínajících studentů velmi častá odpověď napříč všemi fakultami a univerzitami. Téměř 17% studentů chce pokračovat ve studiu Sociální a charitativní práce, což je jistě velmi jasné zdůvodnění. Na přání rodiny si obor vybrali jen tři dotazovaní studenti, a jak jsem již, každý by měl studovat hlavně na základě vlastního svobodného rozhodnutí.

Desátá průzkumná otázka zjišťuje, co studenti očekávají od samotného vystudování oboru. U této otázky byly odpovědi velmi vyrovnané, nejčastěji byly uváděny odpovědi: *získání titulu* (48%), *vyšší šance na dobré pracovní uplatnění* (46,1%), *zvýšení kvalifikace* (49%) a *splnění svých osobních cílů* (45,1%). Zde bych vyzdvihla hlavně odpověď splnění svých osobních cílů, která by se ideálně měla týkat všech studentů, nicméně další zvolené odpovědi jsou naprosto pragmatické. Na dalších místech byly uvedeny odpovědi: *lepší finanční ohodnocení* (18,6%) a *uznání okolí* (13,7%). Uznání okolí patří mezi základní lidské potřeby (viz kapitola 2) a pro každého z nás je potřebné. Otázka lepšího finančního ohodnocení je v rámci oboru sociální práce velmi diskutovaná.

Jedenáctá průzkumná otázka zjišťuje, zda oslovení studenti působí v oboru. Drtivá většina dotazovaných (téměř 64%) uvedla, že *v oboru působí*, což je výsledek více než příznivý. Pro studenty je samozřejmě velice přínosné pokud mají kontakt s oborem a nejedná se pouze o studium teorie bez praxe. Důležitá je možnost vyzkoušet si získané znalosti přímo v terénu.

Dvanáctá průzkumná otázka zjišťuje, že nejčastěji působí studenti v oboru jako *zaměstnanci* (40%). Právě tato skutečnost je jedním z fenoménů této doby a tím se současní studenti liší od studentů dříve vystudovaných. Velice příznivé je zjištění, že jako druhá

nejčastější varianta působení v oboru je *dobrovolnictví* (30%). Je pozoruhodné, že si studenti v dnešní době najdou prostor ještě i na další aktivity bez nároku na odměnu. Nicméně situaci v zahraničí se stále nemůžeme vyrovnat, především v západních zemích je naprosto běžné, že dobrovolnické aktivity vykonávají lidé napříč generacemi a považují to za naprosto přirozené.

Předpokládala jsem, že nadpoloviční většina studentů si studium na HTF UK zvolila jako *pojistku proti nepřijetí na vysokou školu*. Tento předpoklad se **nevyplnil**, tuto odpověď zvolilo jen přibližně 25% studentů. Právě toto zjištění pro mě bylo velmi překvapivé a hodnotím ho jako velice pozitivní. Pro fakultu je to určitě také skvělé zjištění. Obávala jsem se toho, že studenti si fakultu volí nejčastěji právě jako pojistku pro případ nepřijetí na jinou vysokou školu. Lákavá je pro ně určitě i zdánlivá nenáročnost přijímacího řízení spočívající pouze v přijímacím pohovoru. Dále jsem předpokládala, že *studenti od vystudování oboru nejčastěji očekávají zvýšení kvalifikace*. Tento předpoklad se **vyplnil**. Můj poslední předpoklad byl, že nadpoloviční většina studentů se pro studium oboru SACH rozhodla kvůli *touze pomáhat lidem*. Rovněž i tento předpoklad se mi **potvrdil** a je pro mě naprosto pochopitelný, divila bych se, kdyby studenti odpovídali jinak. I já sama před lety jsem jako studentka prvního ročníku definovala úkol sociální práce hlavně jako pomáhání lidem. A myslím si, že je potřeba, aby studenti měli na začátku trošku zkreslené představy a je skvělé, že do studia oboru jdou srdcem.

Domnívám se, že cíl práce se podařilo splnit a hlavní průzkumná otázka byla zodpovězena.

15 DISKUZE

Při hledání tématu pro mou diplomovou práci jsem si zvolila **téma motivace** právě proto, že mě dlouhodobě zajímá a často se k němu vracím. Problematiku motivace jsem se tedy rozhodla zasadit přímo do podmínek Husitské teologické fakulty. Samotnou mě zajímala motivace studentů, proč na této fakultě vlastně jsou, co je pohání ke studiu, proč se pro obor rozhodli. Tato diplomová práce je rozhodně zajímavým materiálem pro samotnou Husitskou teologickou fakultu a její studenty. Veliká část dotazovaných studentů měla zájem o zaslání výsledků mé diplomové práce. Pro fakultu je jistě zajímavé se dozvědět, proč si ji studenti zvolili, co očekávají, jaké je jejich vyznání. Veliký zájem mezi dotazovanými studenty byl dle mého názoru ovlivněn i tím, že dotazník byl zcela anonymní, byl šířen pro ně pohodlnou formou a byl jim předkládán někým, kdo je rovněž student fakulty.

Při dotazníkovém šetření byli osloveni všichni studenti Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy, kteří jsou připojeni na sociální síti. Celkově se zapojilo 102 studentů, což je v dnešní uspěchané době výsledek velmi uspokojivý. **Cílem práce** bylo analyzovat, co motivuje ke studiu studenty Sociální a charitativní práce na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy, proč se rozhodli pro tuto fakultu, čeho chtějí dosáhnout a co je pohání ke studiu. Snahou mé práce bylo pomocí vybraných okruhů otázek zjistit, co motivuje studenty ke studiu na Husitské teologické fakultě UK. Vzor dotazníku a grafy s výsledky jsou přiloženy v příloze práce.

Při vyhodnocování okruhů otázek se potvrdily mé **předpoklady**, které se motivace studentů ke studiu týkají. Nejčastěji odpovídaly ženy do 26 let věku, což je nejspíše nejobvyklejší zástupce oboru SACH na Husitské teologické fakultě UK. Ukázalo se, že studenti jsou převážně nevěřící, ale zároveň se velká část dotazovaných studentů k víře hlásí. Většina z nich si fakultu a obor vybrala z velmi pragmatických důvodů, ale i z touhy pomáhat lidem. O HTF UK se studenti dozvěděli převážně prostřednictvím internetu a vybrali si ji hlavně kvůli osobnímu zájmu studovat fakultu. Samotné studium konkrétního oboru je přilákalo díky touze pomáhat lidem a být prospěšný. Studenti od vystudování oboru nejčastěji očekávají zvýšení kvalifikace. V oboru převážná většina studentů působí a je v něm přímo zaměstnaná. Překvapivě se studenti rozepsali při vyplňování otevřených otázek a obdržela jsem obrovské množství odpovědí, které byly velmi podrobné. Studenti projeví rovněž zájem o výsledky dotazníku a obdržela jsem i několik bezprostředních reakcí na dobře sestavený dotazník.

Právě veliký zájem studentů přispěl k tématu hodnotím jako velmi pozitivní, stejně

jako skutečnost, že studium Husitské teologické fakulty si vybrali hlavně z důvodu zvyšování profesní kvalifikace a samotný obor kvůli touze pomáhat lidem. Je skvělé, že pohnutky studentů vycházejí z pragmatických a zároveň čestných základů. Obor Sociální a charitativní práce je skutečně potřeba dělat srdcem s velkým důrazem na etické zásady.

Při hledání odborné literatury týkající se motivace k vysokoškolskému studiu jsem narazila na nedostatek odborných publikací či odborných článků. Toto zjištění hodnotím jako velké negativum. Dokazuje to, že je danému tématu věnována opravdu malá pozornost. Doufám, že moje práce bude alespoň malým příspěvkem k tématu.

ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce bylo pomocí dotazníkového šetření zjistit, co motivuje studenty ke studiu na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy. Konkrétně se jednalo o studenty oboru Sociální a charitativní práce a to bakalářského i magisterského studia. Nepodařilo se mi obdržet vyplněné dotazníky od všech studentů, to jsem však ani neočekávala, i tak považuji všech 102 vyplněných dotazníků na úspěch. Nejvíce osloveni byli, zdá se, studenti bakalářského studia. Snažila jsem se odpovědět na dané okruhy otázek, které podaly přehled o motivech studentů při volbě oboru Sociální a charitativní práce na Husitské teologické fakultě UK. Studenti byli oslovováni během dubna – května 2018.

V první části mé diplomové práce jsem se snažila vymezit pojmy motivace jako takové pomocí pohledu různých autorů, dále popsat potřeby a motivy a jejich rozdělení. Věnovala jsem se motivačním systémům a jejich vývoji, principům motivace, sociálním činitelům a jejich vlivu na motivaci. Sedmá kapitola se věnuje vztahu motivace a učení, který je pro tuto práci stěžejní. Osmá kapitola rozebírá vztah motivace a osobnosti. Důležitou součástí práce je i kapitola o uspokojení, které je pro motivaci tolik důležité. Jedenáctá kapitola popisuje problematiku související s motivací a to je frustrace, konflikt a stres. Zde je dán prostor i syndromu vyhoření a pomáhajícího, hrozbám, které sociální pracovníky ohrožují.

Dvanáctá kapitola se věnuje metodice mého průzkumného šetření, tedy kvantitativní metodě a konkrétně dotazníkovému šetření. Představuji zde průzkumné otázky mé práce. Seznamuji zde čtenáře s etickými zásadami práce sociálního pracovníka. Třináctá kapitola se zabývá výsledky mého dotazníkového šetření. Čtrnáctá kapitola se věnuje interpretaci výsledků a zodpovězení předpokladů.

Dotazníkovým šetřením bylo zjištěno, že obor Sociální a charitativní práce na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy studují nejčastěji ženy a to ve věku od 19 do 26 let. Studenti oboru SACH jsou převážně nevěřící, avšak zastoupení zde mají i lidé opačného spektra. Převážně se jedná o studenty bakalářského studia, kteří chtějí dále pokračovat na magisterské studium na stejné fakultě. O Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy se dozvěděli nejčastěji z internetu, ale často také i od přátel, spolužáků nebo členů rodiny. Pro studium Husitské teologické fakulty se studenti rozhodli nejčastěji ve svém osobním zájmu, dále je motivovala možnost přijetí bez přijímacích zkoušek nebo si fakultu vybrali jako pojistku při nepřijetí na jiné univerzity. Samotné studium oboru Sociální a charitativní práce si vybrali hlavně kvůli touze pomáhat lidem, být nějak prospěšný či zvýšení

profesní kvalifikace. Od vystudování oboru si slibují hlavně již zmíněné zvýšení profesní kvalifikace, získání titulu a vyšší šance na dobré pracovní uplatnění. Studenti v oboru velmi často sami působí a to jako zaměstnanci. Velká část z nich se angažuje v dobrovolnictví.

Předpokládala jsem, že nadpoloviční většina studentů si studium na HTF UK zvolila jako *pojistku proti nepřijetí na vysokou školu*. Tento předpoklad se nevyplnil, tuto odpověď zvolilo jen přibližně 25% studentů. Právě toto zjištění pro mě bylo velmi překvapivé a hodnotím ho jako velice pozitivní. Pro fakultu je to určitě také skvělé zjištění. Obávala jsem se toho, že studenti si fakultu volí nejčastěji právě jako pojistku pro případ nepřijetí na jinou vysokou školu. Lákavá je pro ně určitě i zdánlivá nenáročnost přijímacího řízení spočívající pouze v přijímacím pohovoru. Dále jsem **předpokládala**, že *studenti od vystudování oboru nejčastěji očekávají zvýšení kvalifikace*. Tento předpoklad se vyplnil. Můj poslední **předpoklad** byl, že nadpoloviční většina studentů se pro studium oboru SACH rozhodla kvůli *touze pomáhat lidem*. Rovněž i tento předpoklad se mi potvrdil a je pro mě naprosto pochopitelný, divila bych se, kdyby studenti odpovídali jinak. I já sama před lety jsem jako studentka prvního ročníku definovala úkol sociální práce hlavně jako pomáhání lidem. A myslím si, že je potřeba, aby studenti měli na začátku trošku zkreslené představy a je skvělé, že do studia oboru jdou srdcem..

Domnívám se, že **cíl práce** se podařilo splnit a **hlavní průzkumná otázka** byla zodpovězena. Cílem práce bylo analyzovat, co motivuje ke studiu studenty Sociální a charitativní práce na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy, proč se rozhodli pro tuto fakultu, čeho chtějí dosáhnout a co je pohání ke studiu. Dotazníkové šetření ukázalo, že nejčastěji studenty láká nenáročnost přijímacího řízení společně s osobním zájmem studovat tuto fakultu. Pro samotný obor se v prvopočátku rozhodli hlavně kvůli *touze pomáhat lidem a být prospěšný*. Od vystudování oboru si slibují zvýšení profesní kvalifikace, vyšší šance na dobré pracovní uplatnění a získání titulu. Studenti na Husitské teologické fakultě oceňují hlavně prostředí menší fakulty, kde panuje rodinná atmosféra, tolerance a otevřenost.

POUŽITÁ LITERATURA

1. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. Praha:Academia. 2001. ISBN 800-200-0917-5
2. ČÁP, J., MAREŠ, M. *Psychologie pro učitele*. Praha:Portál. 2001. ISBN 80-7178-463-X
3. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník*. Praha:Portál. 2010. ISBN 978-80-7367-686-5
4. HAWKINS, P., SHOHET, R. *Supervize v pomáhajících profesích*. Praha:Portál. 2004. ISBN 80-7178-715-9
5. HAYES, N. *Základy sociální psychologie*. Praha:Portál. 2003. ISBN 80-7178-763-9
6. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha:Portál. 2016. ISBN 978-80-262-0982-9
7. HENDL, J. *Přehled statistických metod zpracování dat*. Praha:Portál. 2012. ISBN 978-80-262-0200-4
8. HOMOLA, M. *Motivace lidského chování*. Praha:Státní pedagogické nakladatelství. 1977. ISBN 74-0-182.
9. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha:Triton. 2003. ISBN 80-7254-329-6.
10. KOHOUTEK, R. *Základy sociální psychologie*. Brno:Akademické nakladatelství CERM, s.r.o. 2003. ISBN 978-80-7204-064-3
11. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha:Portál. 2003 ISBN 80-7178-548-2
12. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha:Portál. 2008 ISBN 978-80-7367-368-0
13. NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*. Praha:Academia. 2004. ISBN 80-200-0592-7.
14. NAKONEČNÝ, M. *Obecná psychologie*. Praha:Triton. 2015. ISBN 978-80-7387-929-7

15. NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*. Praha:Academia. 2003. ISBN 80-200-0993-0
16. PLAMÍNEK, J. *Tajemství motivace*. Praha:Grada. 2010 ISBN 978-80-247-3447-7
17. TOMAN, I. *Motivace zvenčí je jako smrad*. Praha:TAXUS International. 2010 ISBN 858-6-11-22030-6
18. VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. Praha:Karolinum. 2004 ISBN 80-246-0841-3
19. VÝROST, J. *Sociální psychologie*. Praha:Grada. 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.
20. ZICH, F. *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha:Vysoká škola finanční a správní. 2014. ISBN 978-80-7408-093-7

INTERNETOVÉ ZDROJE

1. HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA. *O katedře*. [online]. [cit. 2.6.2018]. Dostupný z: <https://htf.cuni.cz/HTF-78.html>.
2. PRICE, K.. *Students and stress* [online]. [cit. 21.5.2018]. Dostupný z: <https://www.pfw.edu/offices/family-outreach/for-parents-from-sap/studentsandstress.html>.
3. SPOLEČNOST SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ V ČR. *Etický kodex sociálních pracovníků ČR*. [online]. [cit. 23.5.2018]. Dostupný z: http://www.apsscr.cz/ckfinder/userfiles/files/Etick%C3%BD%20kodex_Profesn%C3%AD%20svaz_verII.pdf.

OBRÁZKY

1. PLAMÍNEK, J. *Tajemství motivace*. 2010. Praha:Grada. ISBN 978-80-247-3447-7, s. 24
2. ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*. 2007. Praha:Grada. ISBN 978-80-247-1174-4

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků:

Obrázek č. 1: Maslowova pyramida potřeb	str. 21
Obrázek č. 2: Motivační pole	str. 29

Seznam tabulek:

Tabulka č. 1: Pohlaví	str. 55
Tabulka č. 2: Typ studia	str. 55
Tabulka č. 3: Ročník studia	str. 55
Tabulka č. 4: Věk	str. 56

Seznam grafů

Graf č. 1: Pokud jste studentem/studentkou bakalářského studia, hodláte pokračovat dále na magisterské studium HTF UK?	str. 56
Graf č. 2: Jste věřící?	str. 57
Graf č. 3: Jak jste se dozvěděl(a) o Husitské teologické fakultě UK?	str. 57
Graf č. 4: Proč jste se rozhodl(a) pro studium Husitské teologické fakulty UK?	str. 58
Graf č. 5: Proč jste se rozhodl(a) pro studium oboru Sociální a charitativní práce?	str. 59
Graf č. 6: Co očekáváte od vystudování oboru?	str. 59
Graf č. 7: Působíte v oboru?	str. 60
Graf č. 8: V oboru působím jako	str. 60

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Vzorový dotazník

str. 73

Příloha B: Grafy

str. 76

Příloha A: Vzorový dotazník

Motivace studentů ke studiu na HTF UK - obor Sociální a charitativní práce

Dotazník zabere asi 5 minut a je zcela anonymní, jeho výstupy poslouží jako podklad pro mou diplomovou práci. Předem mockrát děkuji za vyplnění.

1. Pohlaví:

- žena
- muž

2. Studium:

- bakalářské
- magisterské

3. Ročník studia:

- 1. ročník Bc
- 2. ročník Bc.
- 3. ročník Bc.
- 1. ročník nMgr.
- 2. ročník nMgr.
- Jiný ročník studia

4. Věk:

- 19-26 let
- 27-40 let
- 40 let a více

5. Pokud jste studentem/studentkou bakalářského studia, hodláte pokračovat dále na magisterské studium HTF UK?

- Ano
- Ne
- Ještě nevím
- Nejsem student(ka) bakalářského studia

6. Jste věřící?

- Ano
- Ne

7. Jak jste se dozvěděl(a) o Husitské teologické fakultě UK?

- Od přátel
- Od spolužáků
- Od členů rodiny
- Z internetu
- Prostřednictvím burzy škol
- Z novin
- Jiným způsobem

8. Proč jste se rozhodl(a) pro studium Husitské teologické fakulty UK?

- Možnost přijetí bez přijímacích zkoušek
- Pojistka proti nepřijetí na vysokou školu
- Přání rodiny
- Studují zde přátelé
- Osobní zájem studovat HTF UK
- Jiné důvody

9. Proč jste se rozhodl(a) pro studium oboru Sociální a charitativní práce?

- Touha pomáhat lidem
- Osobní cíle
- Zvýšení profesní kvalifikace
- Touha být prospěšný
- Přání rodiny
- Pokračování ve studiu Sociální a charitativní práce
- Jiné důvody

10. Co očekáváte od vystudování oboru?

- Získání titulu
- Lepší finanční ohodnocení
- Vyšší šance na dobré pracovní uplatnění
- Zvýšení kvalifikace
- Uznání okolí
- Splnění svých osobních cílů
- Jiná očekávání

11. Působíte v oboru?

- Ano
- Ne

12. V oboru působím jako:

- Zaměstnanec

- Stážista(ka)
- Dobrovolník
- Jiná varianta

13. Co očekáváte od studia oboru Sociální a charitativní práce?

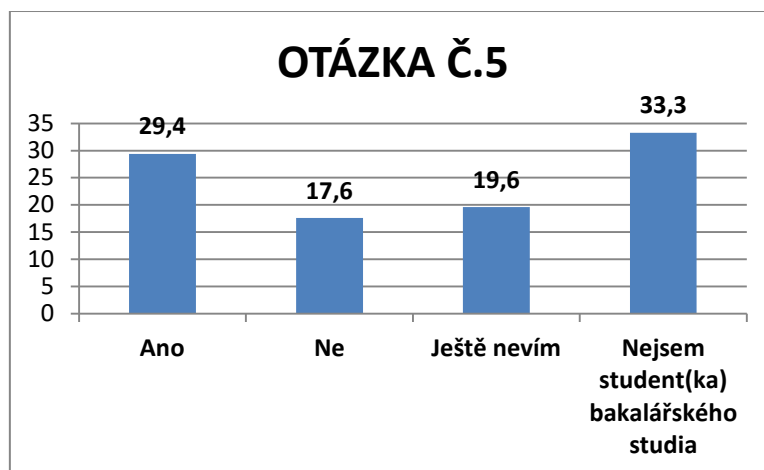
otevřená otázka

14. Co očekáváte od studia na Husitské teologické fakultě UK?

otevřená otázka

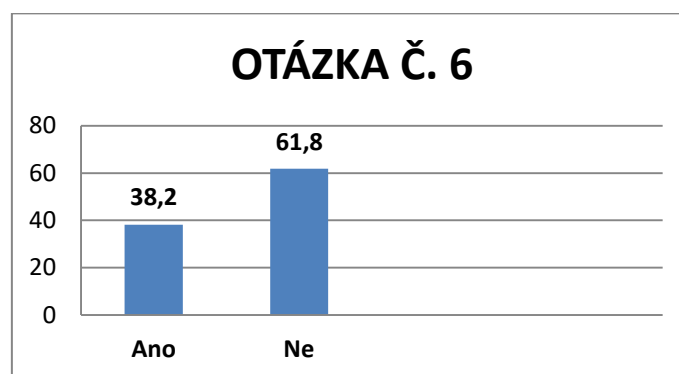
Příloha B: Grafy

Graf č. 1: *Pokud jste studentem/studentkou bakalářského studia, hodláte pokračovat dále na magisterské studium HTF UK?*

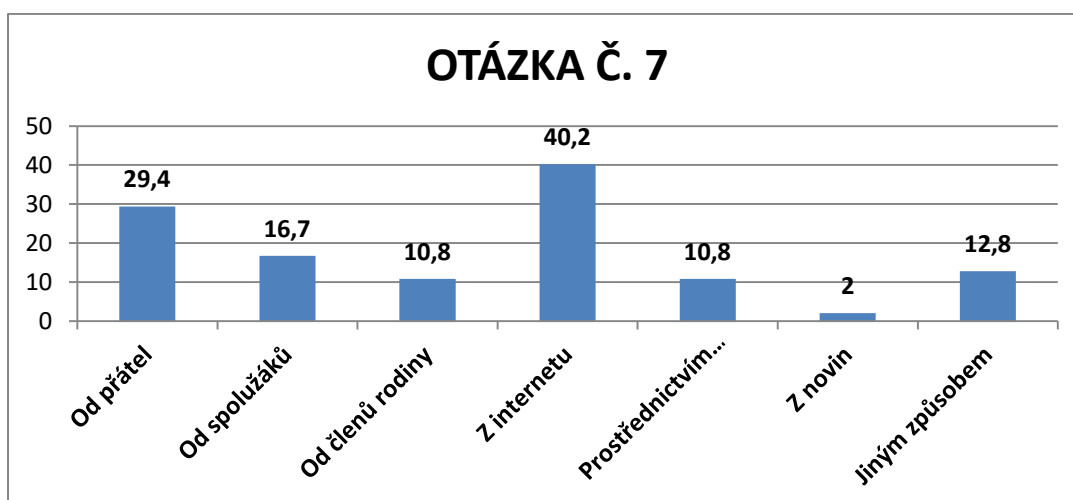
Zdroj: *Vlastní šetření*

Graf č. 2: *Jste věřící?*

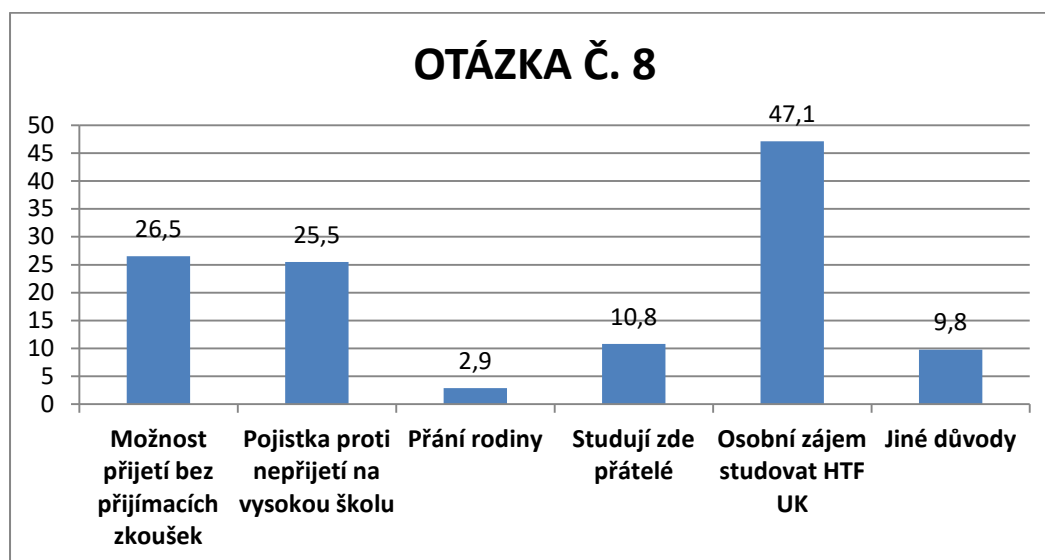
Zdroj: *Vlastní šetření*

Graf č. 3: Jak jste se dozvěděl(a) o Husitské teologické fakultě UK?

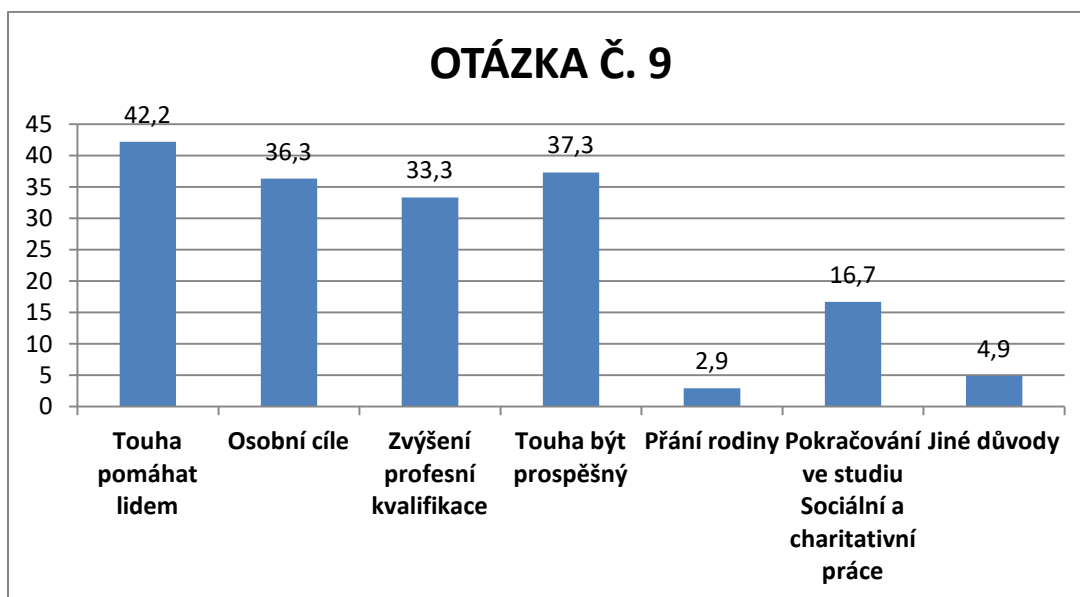
Zdroj: Vlastní šetření

Graf č. 4: Proč jste se rozhodl(a) pro studium Husitské teologické fakulty UK?

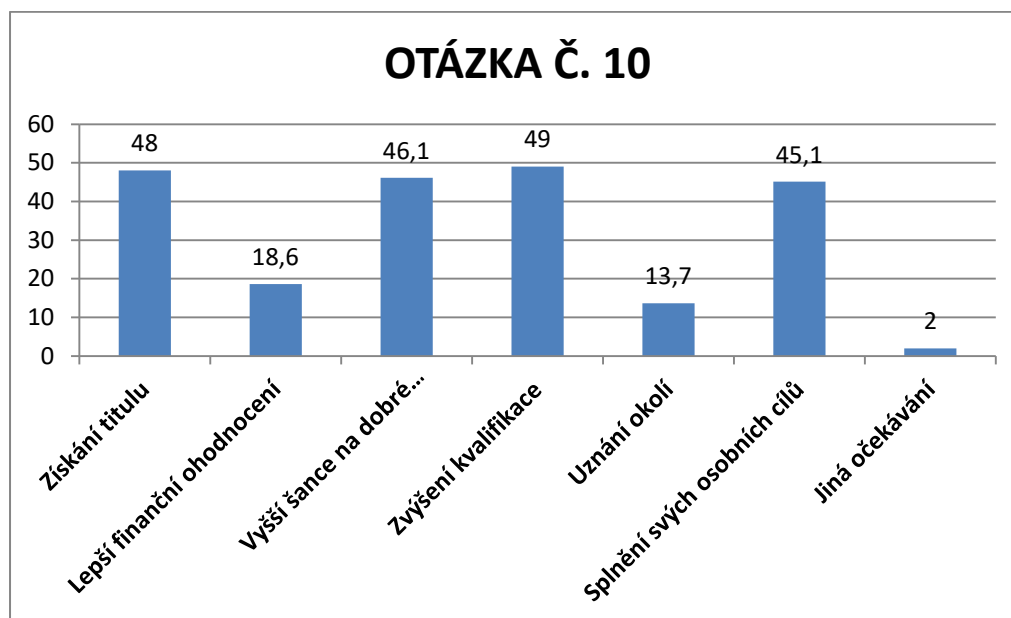
Zdroj: Vlastní šetření

Graf č. 5: Proč jste se rozhodl(a) pro studium oboru Sociální a charitativní práce?

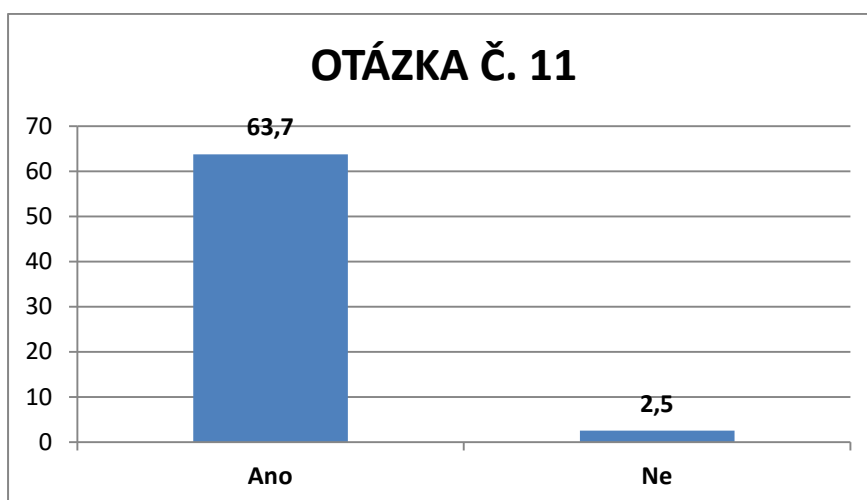
Zdroj: Vlastní šetření

Graf č. 6: Co očekáváte od vystudování oboru?

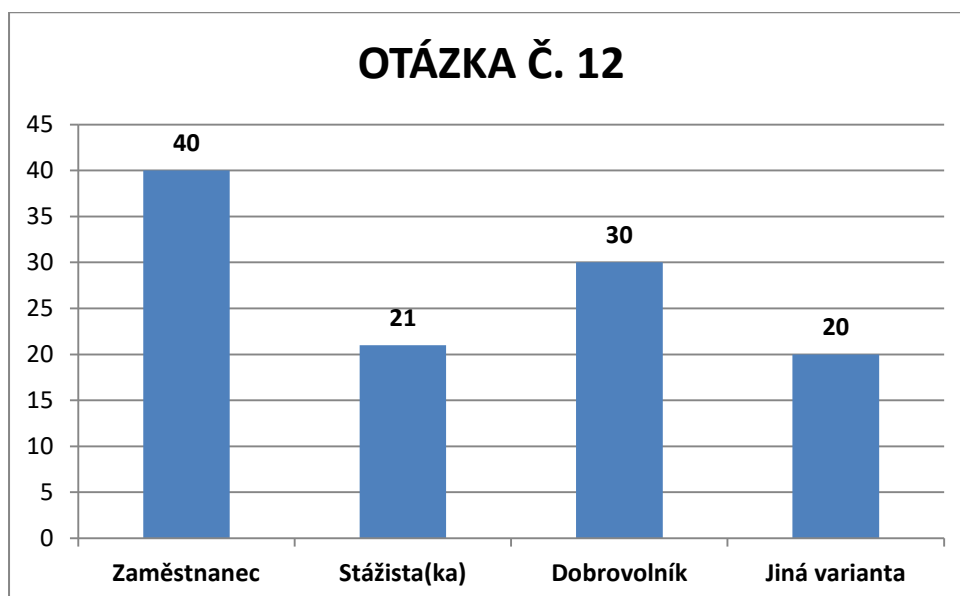
Zdroj: Vlastní šetření

Graf č. 7: *Působíte v oboru?*

Zdroj: Vlastní šetření

Graf č. 8: *V oboru působím jako*

Zdroj: Vlastní šetření

SHRNUTÍ

První část mé diplomové práce se věnuje teoretickému ukotvení motivace jako takové. Popisuje potřeby, motivy, vědomé a nevědomé motivace, principy motivace, motivační systémy a jejich vývoj. Dále vztah motivace a osobnosti, motivace a učení. Důležitou kapitolou je i frustrace, konflikt, stres a uspokojení.

Druhá část mé práce se věnuje metodologii kvantitativního průzkumu a dotazníkovému šetření, které bylo zaměřeno na motivaci studentů ke studiu Sociální a charitativní práce na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy. Následně byly vyhodnoceny výzkumné okruhy, které jsem si stanovila v souladu s cílem mé práce.

SUMMARY

The first part of my diploma thesis deals with the theoretical definition of motivation. It describes needs, motives, conscious and unconscious motivation, motivation principles, motivation systems and their development. Furthermore, the relationship of motivation and personality, motivation and learning. An important chapter is frustration, conflict, stress and satisfaction.

The second part of my diploma thesis is devoted to the methodology of quantitative research and questionnaire survey, which was focused on students motivation to study at the Hussite theological faculty of Charles University. Subsequently, the research questions I have determined in line with the objective of my work have been evaluated.

ABSTRAKT

Diplomová práce je zaměřena na problematiku motivace studentů ke studiu na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy. Diplomová práce je rozdělena na dvě hlavní části. Cílem teoretické části práce je podat souhrnné informace o daném tématu. Cílem praktické části je zjistit a analyzovat motivaci studentů oboru Sociální a charitativní práce. Součástí praktické části je dotazník, zjišťující motivy studentů studovat tento obor a jejich potřebami pokračovat dále ve studiu a vzdělávat se.

Dotazníkové šetření ukázalo, že nejčastěji studenty láká nenáročnost přijímacího řízení společně s osobním zájmem studovat tuto fakultu. Pro samotný obor se v prvopočátku rozhodli hlavně kvůli touze pomáhat lidem a být prospěšný. Od vystudování oboru si slibují zvýšení profesní kvalifikace, vyšší šance na dobré pracovní uplatnění a získání titulu. Studenti na Husitské teologické fakultě oceňují hlavně prostředí menší fakulty, kde panuje rodinná atmosféra, tolerance a otevřenost.

ABSTRACT

The diploma thesis is focused on the motivation of students to study at the Hussite theological faculty of Charles University. The diploma thesis is divided into two main parts. The aim of the theoretical part of the thesis is to provide summary information on the given topic. The aim of the practical part is to find out and analyze the motivation of the students of social and charity work. Part of the practical part is a questionnaire, finding the motives of students to study this field and their needs to continue studying and learning.

The questionnaire survey showed that students are most often attracted by the inadequacy of the admission procedure together with the personal interest in studying this faculty. For the field itself, they decided in the first place mainly because of the desire to help people and to be beneficial. Since graduating from the field, they have been promising to increase their professional qualifications, a better chance of good job and getting a degree. Students at the Hussite Theological Faculty appreciate mainly the ambience of a smaller faculty with family atmosphere, tolerance and openness prevail.